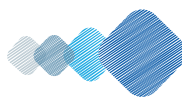

Владеење на правото во поглед на пристапувањето во ЕУ

— краток документ —

јули-септември 2022

Институт
за
европска
политика.
Скопје

Овој проект е финансиран од Европската унија

Владеење на правото во поглед на пристапувањето во ЕУ

Краток квартален преглед јули-септември 2022

Издавач:

Институт за европска политика - Скопје

За издавачот:

д-р Симонида Кацарска

Уреднички:

д-р Симонида Кацарска
д-р Ардита Абази Имери

Автори:

Ангела Делевска
Ангел Мојсовски
Беба Жагар

Превод од англиски на македонски јазик:

Ана Попова Манасиевска

Лектор:

Дејан Василевски

Графички дизајн:

Релатив

Скопје, 2022

Овој извештај е подготвен во рамки на проектот „Градиме мостови за заедничка иднина: Владеењето на правото во насока на пристапувањето во ЕУ“, финансиран од Европската Унија. Содржината на овој краток документ за политики е единствена одговорност на авторите и на никој начин не може да се смета дека ги претставува ставовите и гледиштата на Европската Унија.

Овој краток преглед ги сумира клучните настани во однос на владеењето на правото во поглед на пристапувањето на Северна Македонија во ЕУ за периодот јули-септември 2022 година. Тој вклучува следење на основните начела за пристапување во ЕУ, вклучително и на клучните настани во функционирањето на демократските институции, реформата на јавната администрација и Поглавјето 23: Судство и основни права.

Клучни случувања:

- » Државата изврши директна дискриминација на лицата со попреченост, не дозволувајќи им да го остварат своето право на глас на последните избори;
- » Владата му ги одзеде ингеренциите на градоначалникот на Тетово — за што градоначалникот тврди дека е чин на одмазда;
- » Со одржувањето на конститутивниот состанок на Работната група, почна изготвувањето на новата Стратегија за реформа на правосудниот сектор 2023-2027 година;
- » Со цел исполнување на законските одредби од новиот Закон за медијација, избран е првиот национален координатор за медијација и членовите на Националниот совет за медијација и донесени се предвидените подзаконски акти;
- » Неуспешниот избор на новиот претседател на Академијата за судии и јавни обвинители предизвика реакции во јавноста поради ненаведување причини и образложение за одлуката. Беше доведена во прашање и непристрасноста на постапката;
- » Нацрт-верзијата на новиот Кривичен законик конечно беше прикачена на Националниот електронски регистар на прописи (ЕНЕР);
- » Собранието едногласно ја утврди потребата од донесување закони по итна постапка чија цел е да се зголемат платите на вработените во судската и во јавнообвинителската служба и во затворската полиција;
- » По подолг период, Управниот суд конечно доби нови простории;
- » Меѓусебните обвинувања помеѓу директорот на УФП и раководителот на ОЈОГОКК, што доведе до оставка на директорот на УФП и суспендирање на раководителот на ОЈОГОКК, создадоа многу контроверзии во јавноста. На средината на септември, Советот на јавни обвинители почна постапка за избор на нов раководител на ОЈОГОКК пред да истече мандатот на претходниот на 31 октомври;
- » Државниот совет за превенција на детско престапништво донесе нова Национална стратегија за превенција и правда за деца за периодот септември 2022 — јуни 2027 година;
- » На крајот на јули беше донесена Стратегијата за родова еднаквост 2022-2027, со што се воспостави сеопфатна рамка за спроведување на понатамошни активности за подобрување на родовата еднаквост и зајакнување на жените;
- » На 20 септември на ЕНЕР беше објавен предлог-законот за родова еднаквост.

Список на кратенки

ААВМУ	Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги
АКМИС	Автоматизиран информациски систем за управување со судски предмети
ЗНМ	Здружение на новинари на Македонија
АСЈО	Академија за судии и јавни обвинители
АСПИ	Агенција за заштита на правото за слободен пристап до информациите од јавен карактер
ОЈО	Основно јавно обвинителство
ОЈОГОКК	Основно јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција
КПИИ	Комитет за прашања за изборите и именувањата
СЕПЕЖ	Европска комисија за ефикасност на правдата
КСЗД	Комисија за спречување и заштита од дискриминација
КПТ	Европски комитет за спречување на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување
ЦСР	Центар за социјална работа
ЕК	Европска комисија
ЕКЧП	Европска конвенција за човекови права
ЕСЧП	Европски суд за човекови права
ЕИРЕ	Европски институт за родова еднаквост
ЕНЕР	Национален електронски регистар на прописи
ЕПИ	Институт за европски политики
ЕЦПР	Европски центар за права на Ромите
ЕУ	Европска унија
УФП	Управа за финансиска полиција
ГРЕКО	Група држави против корупцијата
ХКЧП	Хелсиншки комитет за човекови права
МКФ	Меѓународна класификација на функционалноста
ИКТ	Информатичко-комуникациска технологија
ИКТ-совет	Совет за координација на информатичката и комуникациската технологија во правосудните органи
ИРЛ	Лабораторија за истражувачко новинарство
ССРСМ	Судски совет на Република Северна Македонија
ЛГБТИ	Лезбиски, геј, бисексуални, транс и интерсексуални заедници
ЗЗЛП	Закон за заштита на личните податоци
ЗСЗД	Закон за спречување и заштита од дискриминација
СЕММ	Совет за етика во медиумите во Македонија
МОН	Министерство за образование и наука
МНР	Министерство за надворешни работи
МИОА	Министерство за информатичко општество и администрација
МВР	Министерство за внатрешни работи
МРТ	Македонска радио-телевизија
АНБ	Агенција за национална безбедност
НВО	Невладина организација
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка во Европа
АЗЛП	Агенција за заштита на лични податоци
ОЈО	Основно јавно обвинителство
РМ	Република Македонија
РСМ	Република Северна Македонија
ДЗР	Државен завод за ревизија
ДКСК	Државна комисија за спречување на корупцијата
СДСМ	Социјалдемократски сојуз на Македонија
ДИТ	Државен инспекторат за труд
СЈО	Јавно обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите (Специјално јавно обвинителство)
ССНМ	Самостоен синдикат на новинари и медиумски работници

Содржина

Функционирање на демократските институции	6
Избори.....	7
Собрание	7
Владеење	8
Граѓански сектор.....	9
Цивилен надзор над безбедносниот/разузнавачкиот сектор.....	9
Реформа на јавната администрација.....	10
Поглавје 23	11
Функционирање на судството	12
Стратешки документи	12
Управни тела	12
Независност и непристрасност	13
Отчетност	14
Професионализам и компетентност	14
Квалитет на правда.....	16
Ефикасност.....	18
Борба против корупцијата.....	20
Државна комисија за спречување на корупцијата.....	20
Управни тела	21
Независност и непристрасност	21
Јавно обвинителство.....	21
Правна рамка	22
Основни права.....	23
Народен правобранител	23
Затворски и притворски објекти	23
Заштита на личните податоци.....	24
Слобода на изразување	24
Напади врз новинари	25
Цензура на новинарите	25
Права на детето.....	26
Ранливи групи и начело на недискриминација	27
Родови прашања	29
Говор на омраза	31
ЛГБТИ +.....	32
Роми	33

Функционирање
на демократските
институции

Избори

Во овој извештаен период продолжија дискусиите на тема реформа на изборниот законик во Министерството за правда, со поддршката од ОБСЕ¹. Министерот за правда, исто така, изјави дека „неопходно е однапред да се знаат изборните правила, а не да се усвојуваат непосредно пред изборите“.

Во врска со изборниот процес, Основниот суд Скопје 1 утврди дискриминација од страна на Владата и Државната изборна комисија². Оваа пресуда е донесена по претставка поднесена од Хелсиншкиот комитет Скопје³. Истовремено, Судот ги задолжи Владата и Државната изборна комисија, до објавувањето на следните избори, на избирачките места каде што досега не беше можно тоа, да обезбедат пристап до рамни патеки, паркинг и сл. и пристап до просторијата за гласање, како и пристап во самата просторија за гласање.

Собрание

Во јуни, најголемата опозициска партија во Собранието, ВМРО-ДПМНЕ, поднесе барање за „одржување брза собраниска седница за уставни амандмани“ во врска со иницијативата на Владата за вклучување на бугарското малцинство во Уставот.⁴ По одбивањето на Владата, ВМРО-ДПМНЕ ја поднесе до Државната изборна комисија (ДИК) иницијативата за референдум на кој граѓаните ќе се изјаснат дали се „ЗА“ или „ПРОТИВ“ договорот за пријателство, добрососедство и соработка со Бугарија.⁵ Иницијативата за референдумот, исто така, беше поднесена до Собранието⁶ и беше одбиена од претседателот на Собранието со тврдење дека „иницијативата за референдум не е во согласност со Уставот, во кој се вели дека меѓународните договори ратификувани од Собранието се дел од внатрешниот правен поредок и не можат да бидат променети со закон“.⁷

1 Мисијата на ОБСЕ во Скопје ја поддржува иницијативата на Министерството за правда за подготовка на нов Изборен законик, интернет-страница на Министерството за правда, <https://pravda.gov.mk/vest/6365>.

2 Пресуда – државата ги дискриминира лицата со попреченост при остварување на правото на глас, Радио Слободна Европа, 7 септември 2022, <https://bit.ly/3Sz4rjx>.

3 „Владата и Државната изборна комисија сториле директна дискриминација врз лицата со попреченост при остварување на нивното право на глас“, интернет-страница на Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија, 1 септември 2022, <https://bit.ly/3f7WWmb>.

4 „Владата против предлогот на ВМРО-ДПМНЕ за брза собраниска седница за уставните измени“, Канал 5, 17 август 2022, <https://bit.ly/3U1MDik>.

5 „Мицкоски ја достави иницијативата за референдум, побара и предвремени избори во пакет“, Гласот на Америка, 7 септември 2022, <https://mk.voanews.com/a/6734785.html>.

6 „Иницијативата за референдум против договорот со Бугарија влезе во собраниска процедура“, Сител ТВ, 9 септември 2022, <https://sitel.com.mk/inicijativata-za-referendum-protiv-dogovorot-so-bugarija-vleze-vo-sobraniska-procedura>.

7 „Цафери ја отфрли иницијативата за референдум, ВМРО-ДПМНЕ го обвини дека се прави уставен судија“, Радио Слободна Европа, 13 септември 2022, <https://www.slobodnaevropa.mk/a/32032215.html>.

Покрај овие активности/предлози на опозицијата, Собранието се соочува со дисфункционалност и неефикасност, според изјавите на претседателот.⁸ Неговите приговори се однесуваат на тоа што претседателите на собраниските комисиии намерно не ги закажуваат седниците на комисијата поради нивните партиски или политички одлуки.⁹ Расправиите меѓу претседателот и пратениците продолжија во текот на целото лето, па во одредени моменти тој ги прекоруваше пратениците поради недоаѓање на закажаните пленарни седници и бараше тие да го почитуваат него како претседател на Собранието, како и самото Собрание.¹⁰ Тој ја даде оваа изјава откако не се успеа да се почне со работа по 79-тата седница на Собранието поради недостатокот на кворум, иако 85 пратеници беа потпишани како присутни на списоците (согласно кои имаат право на дневници).¹¹ За среќа, не дојде до ваква ситуација, иако наведените проблеми остануваат.

Владеење

Министерството за образование и наука му ги одзеде ингеренциите на градоначалникот на Тетово, поради тоа што назначил и разрешил директор на средно училиште. Директорот на средното училиште, инаку член на владејачката партија, бил разрешен откако биле откриени злоупотреби при ревизија на училиштето.¹² Оваа одлука беше пречекана со големо незадоволство од страна на општинската власт, која тврди дека оваа одлука е „чин на одмазда само затоа што во оваа општина градоначалникот не е од партијата која е дел на актуелната централна власт“.¹³ Сепак, Министерството за образование ги негираше овие обвинувања, наведувајќи дека нивната одлука е донесена врз основа на тоа дека, „покрај укажувањата и мерките и активностите преземени од Државниот образовен инспекторат, општината не ги извршила активностите кои со закон се утврдени како нивна надлежност“.¹⁴

8 „Џафери ги прозва претседателите на комисиите за неефикасност на Собранието“, Слободен печат, јули 2022, <https://bit.ly/3FlxjB>.

9 Исто.

10 „Џафери ги искара пратениците за доцнење: Јас не сум вреќа за удирање, на мене да си го лечите стресот!“, Фокус, 29 август 2022, <https://bit.ly/3TG2IKL>.

11 „Талат Џафери: Ке предложам седница за распуштање на Собранието“, 360 степени, 22 јули 2022, <https://bit.ly/3gFhAu5>.

12 „МОН му ги одзеде ингеренциите на Касами да именува директор на гимназијата“, Фокус, 20 јули 2022, <https://bit.ly/3Tlyff8>.

13 „Општина Тетово: Одлуката на МОН е одмазднички политички чин“, Макфакс, јули 2022, <https://bit.ly/3Wauvom>.

14 „МОН му ги одзеде ингеренциите на Касами да именува директор на гимназијата“, Фокус, 20 јули 2022, <https://bit.ly/3Tlyff8>.

Граѓански сектор

По соопштението за одобрение на „францускиот предлог“ за отворање на пристапните преговори со Северна Македонија, имаше негативни реакции.¹⁵ Опозицијата го опиша како деструктивен и катастрофален за македонскиот идентитет и јазик. Според Владата, сите црвени линии од страна на Северна Македонија се испочитувани, додека експертското мислење и граѓанските организации останаа поделени. Како резултат на тоа, општеството стана многу поларизирано. Дискусијата се сведе на „ЗА“ и „ПРОТИВ“ Владата и секоја форма на критицизам водеше до повеќе внатрешни поделби. Состојбата уште повеќе се влоши откако беше споделена информација дека ЕУ ќе го запре финансирањето на ГО кои се противат на предлогот,¹⁶ на што Советот за етика на Здружението на новинарите на Македонија утврди неправилно однесување на медиумите и кршење на член 1 од Кодексот на новинарите.¹⁷ По овие случувања, премиерот изрази поддршка за граѓанското општество¹⁸, а Европската комисија одговори дека е важно да имаме повеќе мислења.¹⁹

Цивилен надзор над безбедносниот/ разузнавачкиот сектор

Во врска со цивилниот надзор над безбедносниот/разузнавачкиот сектор, почна трката за избор на наследник на новиот директор на Агенцијата за национална безбедност (АНБ). Причината за избор на нов директор на АНБ е тоа што сегашниот директор доби нова позиција како амбасадор на земјата во Република Франција. Иако имаше малку информации, сегашниот началник за екстремизам во Агенцијата за национална безбедност се споменува како можен наследник²⁰.

15 „Придонес кон тековните јавни консултации за предлог преговарачката рамка за Северна Македонија за пристапување во ЕУ“, интернет-страница на Институтот за демократија – Социетас Цивилис – Скопје, 4 јули 2022, <https://bit.ly/3NaOwa4>.

16 „Ќе секнат ли ЕУ фондовите за здруженијата кои се против францускиот предлог?“ Зум.мк, 8 јули 2022, <https://bit.ly/3Dg8ple>.

17 „Одлука“, Совет за етика во медиумите во Македонија, 29 јули 2022, <https://bit.ly/3spjMsm>.

18 „Официјална фејсбук-страница на Димитар Ковачевски, претседател на Владата на Република Северна Македонија, 9 јули 2022, <https://www.facebook.com/Dimitar.Kovachevski/posts/pfbid0q2mazJSguHuBvkx6fkmUqG5k8sMNGwMXRLjZPUqMNYckMysD-kZPrCoNqgmvcovEl>.

19 „Никогаш нема да суспендираме ЕУ фондови поради различно мислење, тврдат од Европска комисија“, еМагазин, 12 јули 2022, <https://emagazin.mk/nikogash-nema-da-suspendirame-eu-fondovi-poradi-razlichno-misle-e-velat-od-evropska-komisi-a/>.

20 „Заре Милошевски најсериозен кандидат за нов директор на Агенцијата за национална безбедност“, А1он, 21 септември, <https://bit.ly/3NSAH0g>.

Реформа на јавната администрација

Во јули, Министерството за информатичко општество и администрација почна јавна расправа за долго најавуваниот закон за Централен регистар на население.²¹ Целта на Централниот регистар на население е граѓаните да бидат информирани за податоците што ги имаат во институциите, кој им пристапил, кога и врз основа на кои законски прописи.²²

Надоврзувајќи се на Централниот регистар на население, како и на резултатите од Пописот во 2021 година, МИОА направи промена во алатката „балансер“,²³ со промена на процентите добиени од Пописот. Овие измени се однесуваат на процентите на населението во дијаспората, што наиде на негодување во јавноста. Во оваа пригода, шефот на Државниот завод за статистика (главната институција што го спроведе Пописот) изјави дека „единствената валидна категорија е резидентното население“ и дека „тоа е во согласност со сите стандарди на Обединетите нации, кои важат за сите земји во светот и се прифатени од Евростат“.²⁴

Во врска со Управувањето со човечките ресурси, Министерството за труд и социјална политика најави изработка на „нов колективен договор“ за вработените во јавниот сектор. Овој нов договор треба да обезбеди поголеми права за работниците, а новата методологија ќе обезбеди постојано зголемување на платите на вработените.²⁵

Добри вести во однос на испораката на услуги, според министерот за внатрешни работи, кој изјави дека од јануари следната година, потврдата за државјанство ќе се издава во електронска форма преку Националниот портал за електронски услуги или преку квалификувана електронска регистрирана испорака на електронска адреса.²⁶ Граѓаните ќе можат да поднесуваат барања за издавање лична карта и пасош по електронски пат. Ова се должи на „измените на Законот за лични карти, Законот за патни исправи, Законот за личното име и Законот за регистрација на живеалиште и престојувалиште“.²⁷

21 „Јавна расправа за предлог-закон за Централен регистар на население“, интернет-страница на Министерството за информатичко општество и администрација, 27 јули 2022, <https://www.mioa.gov.mk/?q=mk/node/4143>.

22 „Закон за изменување и дополнување на Законот за централен регистар на население“, електронски национален регистар на прописи на Северна Македонија – ЕНЕР, јули 12 2022, https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=74974.

23 „МИОА: „Направена промена во веб-алатката ‘балансер’, согласно резултатите од спроведениот попис во 2021 година“, интернет-страница на Министерството за информатичко општество и администрација, 5 август 2022, <https://mioa.gov.mk/?q=mk/node/4157>.

24 „Симовски контра Алити за измените во ‘балансерот’: Единствена валидна категорија е резидентното население“, 360 степени, 17 август 2022, <https://bit.ly/3FkS6MZ>.

25 „Нов општ колективен договор за јавниот сектор што ќе обезбеди раст на платите, најави Тренчевска“, Нова Македонија, 20 септември 2022, <https://bit.ly/3Da4Kf7>.

26 „Од јануари барање за пасош и лична карта по електронски пат“, Фокус, 18 август 2022, <https://bit.ly/3zkhy1b>.

27 Исто.

Поглавје 23

Министерството за надворешни работи (МНР) на 27 јули објави дека Соединетите Американски Држави (САД) ќе ѝ дадат на Северна Македонија 4,3 милиони американски долари како дел од спроведувањето на Стратешкиот дијалог меѓу двете земји,²⁸ со што ќе придонесат за зајакнување на владеењето на правото во земјата.²⁹

На 27 септември 2022 година, во Брисел се одржа објаснувачкиот состанок за Поглавје 23: Судство и темелни права, како последно поглавје од Кластерот 1, кога Европската комисија го претстави новото законодавство за оваа област. Билатералниот скрининг на Поглавјето е најавен за први и втори декември, кога земјата ќе го претстави степенот на усогласеност со правото на ЕУ, институционалната поставеност за спроведување на хармонизираните закони и плановите за понатамошна усогласеност, градење на институционалните и административните капацитети, како и потребните човечки, финансиски ресурси и ИКТ-ресурси за спроведување на европските стандарди.³⁰

28 Стратешкиот дијалог почна на втори јуни во Вашингтон, меѓу владините делегации на двете земји. Стратешкиот дијалог претставува форум што обезбедува рамка за билатерални односи и соработка во одбраната, економијата, образованието, транспортот, енергетиката, климатските промени, демократскиот развој, борбата против корупцијата, владеењето на правото, трговијата и други теми од заемен интерес.

29 „САД праќаат 4,3 милиони долари на Северна Македонија за зајакнување на владеење на правото“, Радио Слободна Европа/ Радио Слобода, 27 јули 2022, <https://bit.ly/3zdaofl>.

30 „Тим на Министерството за правда во Брисел на состанок за Поглавјето 23: 'Правосудство и Фундаментални права', со кој завршуваат објаснувачките скрининг состаноци за Кластер 1, познат како 'Темели', фејсбук-страница на Министерството за правда, 27 септември 2022, <https://www.facebook.com/MinisterstvoPravda/posts/pfbid031TzhMoFtGhh1UNdGJfr5Es54UaFSGeqGh-JrhjC6vzYTTGKM4r98aCVujSsE1vfol>.

Функционирање на судството

Стратешки документи

На петти септември се одржа првиот конститутивен состанок на Работната група за изготвување на новата Стратегија за реформа на правосудниот сектор 2023-2027.³¹

Управни тела

На седми септември, Судскиот совет ја објави Програма и акционен план за превенција и следење на корупцијата во судството 2022–2025,³² кои треба да придонесат за намалување на корупцијата, подобрување на интегритетот, транспарентноста и отчетноста на работата на судиите, со што ќе се обезбеди повисока доверба на јавноста во судскиот систем³³.

Затоа што измените на Законот за работни односи со кои требаше да се продолжи работниот век на судиите и јавните обвинители за уште три години, не беа донесени од страна на Собранието,³⁴ Судскиот совет, на седницата одржана на први јули 2022 година, пензионира 42 судии кои ги исполнуваа условите за старосна пензија и на кои веќе им беше продолжен мандатот согласно претходната законска можност.³⁵ Имено, во Законот за Судски совет нема одредба за мандатот на судиите, но од друга страна, член на Судскиот совет од редовите на судиите може да биде само активен судија, поради што двајца членови се пензионираа во јули 2022 година³⁶ и уште еден во август 2022 година.³⁷ Потоа, беше објавен оглас за избор на судии³⁸, кој беше спроведен од апелациското подрачје Скопје и од управните судови и апелациското подрачје Гостивар³⁹. По формирањето на Комисијата за спроведување на изборите⁴⁰ и изготвувањето на кандидатските списоци за избор на членови,⁴¹ на 14 септември се избрани тројцата нови членови на Судскиот совет⁴². Тројцата нови членови положија заклетва во Собранието на 19 септември, со што

31 „Конститутивен состанок на работната група за изработка на новата судска стратегија 2023-2027 година“, фејсбук-страница на Министерството за правда на РСМ, 5 септември 2022, <https://bit.ly/3TZN2Sa>.

32 „Програма и акционен план за превенција и следење на корупцијата во судството 2022-2025“, фејсбук-страница на Министерството за правда на РСМ, 7 септември 2022, <https://bit.ly/3N8p6tK>.

33 „Со антикорупциска програма Судскиот совет ќе превенира и открива корупција во судството“, МИА – Медиумска информативна агенција, 7 септември 2022, <https://bit.ly/3Dec5dL>.

34 На крајот од јуни 2022 година беа предложени амандмани на Законот за работни односи во однос на раскинување на договорот за вработување, со одредба за исклучок на судиите и јавните обвинители и одредби за продолжување на нивниот мандат. Се предлага овие одредби да се со важност од три години со цел да се задржат вработените во судовите и јавните обвинителства, сè до доаѓањето на новите судии и обвинители од Академијата за судии и јавни обвинители.

35 „Соопштение од 407-та седница на Судскиот совет на РСМ – 01.07.2022 година“, „Службен весник на Судскиот совет на РСМ“, <https://bit.ly/3TVoHgq>.

36 Членови на Судскиот совет се повлекоа од редовите на судиите – Киро Здравев од Врховниот суд на Република Северна Македонија и Зоран Теофиловски од Апелациониот суд Гостивар.

37 Членот на Судскиот совет судијката Гордана Спиревска од Основниот кривичен суд Скопје се пензионираше. „Соопштение за 411-та седница на Судскиот совет на РСМ – 09.08.2022 година“, интернет-страница на Судскиот совет на РСМ, <https://bit.ly/3zh117A>.

38 „Соопштение на јавноста за избор на членови на Судскиот совет на Република Северна Македонија од редот на судиите“, интернет-страница на Судскиот совет на РСМ, 15 септември 2022, <https://bit.ly/3TCrPuy>.

39 „Соопштение од 412-та седница на Судскиот совет на РСМ – 17.08.2022 година“, интернет-страница на Судскиот совет на РСМ, 17 август 2022, <https://bit.ly/3SD2rXF>.

40 „Соопштение од 413-та седница на Судскиот совет на РСМ – 24.08.2022 година“, интернет-страница на Судскиот совет на РСМ, <https://bit.ly/3D7NQ0F>.

41 „Кандидатски листи за избор на членови на Советот од редот на судиите“, интернет-страница на Судскиот совет на РСМ, 11 август 2022, <https://bit.ly/3TZS4hO>.

42 „Соопштение на јавноста за избор на членови на Судскиот совет на Република Северна Македонија од редот на судиите“,

официјално стапија на своите нови позиции.⁴³ Целата постапка беше транспарентна и јавно беше прикажано пребројувањето на гласовите за избор на членови.⁴⁴

Независност и непристрасност

Во јули, Советот за отворено судство ја одржа својата втора седница на која беше донесен Деловникот за работа на Советот.⁴⁵ На седницата беа избрани и копретседателите на Советот за отворено судство.⁴⁶

Согласно објавениот записник од извршениот увид во Основниот кривичен суд Скопје⁴⁷ и Вишиот управен суд Скопје⁴⁸ од страна на Министерството за правда, а во врска со функционалноста на системот АКМИС, потребно е усогласување на системот АКМИС со важечките прописи и норми за управување во судството.⁴⁹ Во согласност со горенаведеното, потребна е и поголема ефикасност и појасно утврдување на надлежностите на работното тело во Врховниот суд за стандардизација на судските постапки при користење на АКМИС.⁵⁰

Во врска со подобрувањето на системот АКМИС, членовите на Судскиот совет, заедно со членовите на Советот за координација на информатичката и комуникациската технологија во правосудните органи (ИКТ-совет) одржаа состанок со Судскиот совет на Кралството Норвешка.⁵¹ На средбата беше истакната подготвеноста на Норвешка, заедно со другите донатори, да инвестира 6,8 милиони евра за побрзо, посоодветно и поцелосно користење на информатичката технологија и инсталирање на нов систем АКМИС.⁵²

интернет-страница на Судскиот совет на РСМ, 15 септември 2022, <https://bit.ly/3DhGuYG>.

43 „Новите членови на Судскиот совет дадоа свечена изјава, на маса ги чека планот за борба против корупција“, 360 степени, 19 септември 2022, <https://360stepeni.mk/novite-chlenovi-na-sudskiot-sovet-dadoa-svecena-izjava-na-masa-gi-cheka-planot-za-borba-protiv-koruptsija/>.

44 „Броење на гласови од изборот на членови на Судски совет од редот на судиите“, интернет-страница на Судскиот совет на РСМ, 16 септември 2022, <https://bit.ly/3DwPQkw>.

45 „Советот за отворено судство го усвои Деловникот за работа и избра копретседатели“, интернет-страница на Врховниот суд на РСМ, 13 јули 2022, <https://bit.ly/3gLP3TR>.

46 Претседателот на Врховниот суд на Република Северна Македонија, Беса Адеми, и програмскиот директор на Центарот за правни истражувања и анализи, Жарко Хаџи-Зафиров, беа избрани за копретседатели.

47 „Записник од увид во Основен кривичен суд Скопје“, Министерство за правда, 6 јуни 2022, <https://pravda.gov.mk/Upload/Documents/Zapisnik%20za%20Osnoven%20Krivicen%20sud%20za%20objava.pdf>.

48 „Записници од увид во Виш управен суд Скопје“, Министерство за правда, 6 јуни 2022, <https://pravda.gov.mk/Upload/Documents/Zapisnici%20za%20Vis%20upraven%20%20sud%20za%20objava.pdf>.

49 „Записници од извршен увид во функционалноста на АКМИС“, Академик, 29 јули 2022, <https://akademik.mk/zapisnitsi-od-izvrshen-uvud-vo-funksionalnosta-na-akmis/>.

50 Исто.

51 „Средба во Судскиот совет: Норвешка ќе донира нов систем АКМИС, судството ќе стане понезависно и потранспарентно“, интернет-страница на Врховниот суд на РСМ, 19 септември 2022, <https://bit.ly/3gOTb5k>.

52 Исто.

Отчетност

Јавното обвинителство постапи по кривичната пријава поднесена од Управата за финансиска полиција⁵³ за претресот што истражители од ОЈОГОКК го извршиле на 18 август 2022 година година во просториите на установата.⁵⁴ Имено, по извршениот надзор и увид во предметот, утврдено е дека со постапување по анонимна кривична пријава, која ОЈОГОКК ја добила во мај 2022 година, била нарушена хоризонталната надлежност и организација на Јавното обвинителство.⁵⁵ Односно, со оглед на тоа што добиената кривична пријава се однесува на лица од Управата за финансиска полиција, кои согласно член 33 став 2 од Законот за Јавното обвинителство имаат полициски овластувања, за постапување по ваквите пријави е надлежно Специјализираното одделение за гонење на кривични дела извршени од лица со полициски овластувања и припадници на затворската полиција.⁵⁶ Според тоа, тројцата јавни обвинители од ОЈОГОКК, кои постапувале по овој случај, а не се дел од Специјализираниот оддел, постапувале по кривичната пријава без овластување⁵⁷. Притоа, со извршениот надзор, Јавното обвинителство констатирало дека барањето за издавање наредба за претрес, поднесено до Основниот кривичен суд Скопје, е неосновано.⁵⁸ По ова, против тројцата јавни обвинители е поведена дисциплинска постапка, која доведе со суспендирање на основниот јавен обвинител на ОЈОГОКК.⁵⁹

Професионализам и компетентност

Поднесените амандмани на Законот за работни односи, со кои се предвидува исклучок за судиите и јавните обвинители и продолжување на нивниот мандат до три години, не беа прифатени од опозициските партии во Собранието, поради што четириесет и две судии и десет обвинители се пензионираа на први јули 2022 година.⁶⁰ Се очекува пензионирањето на судиите и јавните обвинители да доведе до реорганизација на судството и обвинителството,⁶¹ што значи и прераспоредување и повторно почнување на судските постапки за голем број случаи, со ризик тие да застарат. И така бавната реализација на судските постапки ќе биде уште повеќе забавена поради намалениот број судии во многу судови. Од друга страна, седум од вкупно четириесет и две судии, незадоволни што биле пензионирани на први јули, поднеле жалби и приговори до Судскиот совет, но тие биле одбиени.⁶² Истовремено,

53 „Финансиската полиција поднесе претставка до ЈО за извршениот претрес во нејзините простории“, 360 степени, 25 јули 2022, <https://360stepeni.mk/finansiskata-politsija-podnese-pretstavka-do-jo-za-izvrsheniot-pretres-vo-nejzinite-prostorii/>.

54 „Претрес во финансиска полиција, Русковска не открива детали“, Радио Слободна Европа, 18 јули 2022, <https://www.slobodnaevropa.mk/a/31948748.html>.

55 „Соопштение“, интернет-страница на ЈО на РСМ, 1 август 2022, <https://jorm.gov.mk/soopshtenie-108/>.

56 Исто.

57 Исто.

58 Исто.

59 „Вилма Русковска е суспендирана, дисциплинска постапка за уште две обвинителки“, НетПрес, 16 август 2022, <https://netpress.com.mk/vilma-ruskovska-suspendirana-disciplinska-za-ushte-dve-obvinitelki/>.

60 „Судиите и јавните обвинители кои наполнија 62 или 64 години заминуваат во пензија“, МИА – Медиумска информативна агенција, 1 јули 2022, <https://bit.ly/3TFCLuC>.

61 „Реорганизација на судиите и обвинителите – Тупанчески: Тоа ќе го направи Советот на судии и обвинители“, ТВ 21, 6 јули 2022, <https://mk.tv21.tv/reorganizatsija-na-sudii-i-obviniteli-tupanchevski-toa-ke-go-napravi-sovetot-na-sudii-i-obviniteli/>.

62 Судиите од Битола, Штип и Струмица, меѓу кои и двајца претседатели на судови, тврдеа дека одлуката на Советот за нивно пензионирање е спротивна на Уставот, дека работниот век веќе им е продолжен и по навршувањето на 64 години, но и дека Законот за работни односи, кој не е изгласан на 1 јули, сè уште е во собраниска процедура. Покрај тоа, тие треба да го завршат својот четиригодишен претседателски мандат. „Судскиот совет не ги прифаќа приговорите на судиите, мора да бидат пензионирани“, Скопје 24, 23 јули 2022, <https://bit.ly/3zkUsYy>.

директорката на Академијата за судии и јавни обвинители изјави дека 59 нови судии и обвинители ќе бидат подготвени да се приклучат на правниот систем до крајот на годината и да ги пополнат испразнетите места во судовите и во јавните обвинителства.⁶³ Покрај тоа, министерот за правда истакна дека две позиции се пополнети со избор на виши јавни обвинители во Битола и во Штип.⁶⁴ Здружението на судската администрација реагираше на ставот на надлежните државни органи кои се обидоа да го решат овој долгогодишен проблем во последен момент.⁶⁵ Во својот одговор, тие повторно укажаа на можноста, преку скратена почетна обука, да се олесни регрутирањето на судски кадри кои долги години професионално ги извршуваат своите работни задачи како судски соработници или советници во сите судски оддели на судовите.⁶⁶

Советот на јавни обвинители на 14 април 2022 година донесе одлука да објави оглас за избор на четворица јавни обвинители во ОЈОГОКК, чиј мандат завршил во јуни и август.⁶⁷ На повикот се пријавиле шест јавни обвинители.⁶⁸ Сепак, Советот сè уште не постапил по овој оглас. Изборната седница во септември беше одложена по третпат и јавните обвинители не се избрани.⁶⁹ Главна причина за одложувањето, според Советот е недостапноста на сите потребни материјали што биле побарани од надлежното обвинителство за кандидатите и потребата подетално да се анализира нивната претходна работа.⁷⁰

63 „59 нови обвинители и судии – Габер: До крајот на годинава ќе има нов повик“, 22 септември 2022, <https://mk.tv21.tv/59-novi-obviniteli-i-sudii-gaber-do-krajot-na-godinava-ke-ima-nov-povik/>.

64 „Кратки поенти од гостување во дневникот на ‘Сител’ на министерот Тупанчески“, фејсбук-страница на Министерството за правда на РСМ, 30 септември 2022, <https://bit.ly/3D7S5JD>.

65 „Здружението на судската администрација: „Денес судовите во Македонија ќе останат без поголем број судии“, МакПрес.мк, 1 јули 2022, <https://bit.ly/3TFmlgA>.

66 Исто.

67 Придонес кон Кварталниот краток извештај на Коалицијата „Сите за фер судења“.

68 „Само шест кандидати за испразнетите четири места во Јавното обвинителство“, Канал 5, 20 септември 2022, <https://kanal5.com.mk/samo-shest-kandidati-za-ispraznetite-chetiri-mesta-vo-javnoto-obvinitelstvo/a547741>.

69 „По третпат одложена седницата за избор на 4 нови обвинители во Обвинителството за гонење организиран криминал“, Телма ТВ, 20 септември 2022, <https://telma.com.mk/2022/09/20/po-tret-pat-odlozhena-sednicata-za-izbor-na-4-novi-obviniteli-vo-obvinitelstvoto-za-gonenje-organiziran-kriminal/>.

70 Исто.

Квалитет на правда

По измената на Законот за медијација и воведувањето на Националниот совет за медијација,⁷¹ на 54-тата седница на Владата, за прв национален координатор за медијација е именувана потпретседателката на Стопанската комора на Република Северна Македонија и претседателката на Асоцијацијата за медијација при Комората, Јелисавета Георгиева-Јовевска.⁷² На отворениот повик за избор на членови на Националниот совет за медијација⁷³ беа избрани и членовите на Советот.⁷⁴ Процесот на донесување на сите предвидени подзаконски акти се заврши⁷⁵ со донесувањето на Тарифникот за медијатори.⁷⁶

Во пресрет на истекот на мандатот на актуелниот претседател на Академијата за судии и јавни обвинители (АЈПП) на крајот на оваа година, Управниот одбор на АЈПП на 14 јули објави јавен повик за избор на нов претседател.⁷⁷ На повикот се пријавија актуелната директорка, Наташа Габер-Дамјановска, и судијката на Основниот кривичен суд Скопје, Оља Ристовска. Иако беше речено дека кандидатките пријавени на огласот за избор на директор ги исполнуваат условите за функцијата, како и сите дадени критериуми, ниту една од нив не ги доби законски предвидените пет гласа од страна на членовите на Управниот одбор.⁷⁸ Не беше објаснето зошто некои членови на Управниот одбор беа воздржани.⁷⁹ Повикот беше неуспешен, а Управниот одбор ќе распише нов повик.⁸⁰

Во извештајниот период беа изготвени и/или донесени одредени законски прописи. Прво, откако беше најавено дека се изработува нов кривичен закон и беа најавени новитетите што ќе се воведат со него, на седми јули конечно беше прикачена нацрт-верзијата на Законот на Електронскиот национален регистар на прописи (ЕНЕР)⁸¹. Второ, на осми јули се одржа конститутивна седница на Работната група за изработка на новиот Граѓански законик на Република Северна Македонија⁸². Трето, на 15 јули е изготвен и објавен нов Закон за конфискуван имот, имотна корист и одземени

71 „Закон за медијација“, „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 294/2021.

72 „Јелисавета Георгиева-Јовевска прв национален координатор за медијација“, МИА – Медиумска информативна агенција, 6 јули 2022, <https://bit.ly/3VYfT1B>.

73 „Јавен оглас за искажување на интерес за учество во Националниот совет за медијација“, интернет-страница на Владата на РСМ, 20 јули 2022, <https://vlada.mk/node/29660>.

74 „Решение за именување на членови и секретар на Националниот совет за медијација“, „Службен весник на РСМ“, бр. 201/2022.

75 „Изјава на заменик-министерот за правда на Завршната конференција Употреба на медијацијата – остварени успеси и преостанати предизвици“, интернет-страница на Институтот за европска политика – Скопје, 16 септември 2022 година, <https://epi.org.mk/post/22207>.

76 „Тарифник за медијатори“, „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 194/2022.

77 „Оглас за избор на директор на АСЈО“, „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 160/2022.

78 „Петмина членови на Управниот одбор на Академијата за судии и јавни обвинители го бутнаа изборот на директор, не кажаа зошто не гласале“, Сакам да кажам, 30 август 2022, <https://bit.ly/3gKZHtQ>.

79 Исто.

80 „Управниот одбор на Академијата за судии и јавни обвинители не избра директор, ќе распишува нов оглас“, 30 септември 2022, <https://360stepeni.mk/upravniot-odbor-na-akademijata-za-sudii-i-javni-obviniteli-ne-izbra-direktor-ke-raspishuva-nov-oglas/>.

81 Министерство за правда, предлог на Кривичниот законик, ЕНЕР, 7 јули 2022, https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=74071.

82 При изготвувањето на законот беше наведено дека ќе бидат земени предвид сите современи граѓански закони, судската практика на Европскиот суд за човекови права, како и најважните меѓународни документи. Покрај тоа, по нацрт-верзијата на Граѓанскиот законик, ќе биде организирано и сеопфатна јавна расправа, во која ќе учествува научната, стручната и пошироката јавност. „Тупанчески: Со новиот Граѓански законик ќе се реализира најголемата реформа во сферата на граѓанското право“, интернет-страница на Владата на РСМ, 8 јули 2022, <https://vlada.mk/node/29538>.

предмети во кривична и прекршочна постапка⁸³. За време на изготвувањето на законот, Блупринт групата за реформа на судството даде свој придонес.⁸⁴

Во врска со хармонизацијата на Законот за извршување на санкциите со меѓународните стандарди во делот на извршувањето на санкциите, Министерството за правда соопшти дека е формирана работна група која ќе работи на измени и дополнувања на Законот за извршување санкции.⁸⁵ На првиот состанок на работната група на седми јули беа разгледани неколку предлози поднесени од надлежните институции⁸⁶ и сите основни судови и судови со проширена надлежност во државата беа поканети да дадат свои конкретни предлози во врска со примената на Законот за извршување на санкциите, примената на институтот условно ослободување на осудени лица, суспендирање на казната на осудени лица и др.⁸⁷

Адвокат од Скопје до Уставниот суд поднесе иницијатива за оспорување на член 5, 7 и 8 од предлог-законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам,⁸⁸ во која се вели дека со примена на оспорените членови, правото на странката на бранител или правен застапник во постапката е директно повредено.⁸⁹ Односно, тој тврди дека оспорените членови се во спротивност со член 12 од Уставот,⁹⁰ Кодексот на адвокатска етика⁹¹ и други акти на Адвокатската комора.⁹² Како што информираат од Уставниот суд, почнат е предмет поврзан со оваа иницијатива.⁹³

83 Целта на новиот закон е да овозможи електронски регистар за следење на конфискуваниот имот и законско регулирање на правните празнини во согласност со меѓународните стандарди. Дополнително, целта е надминување на проблемите и предизвиците што се јавуваат во досегашната практика, а се однесуваат на управувањето со конфискуваниот имот, имотна корист и конфискувани предмети во кривична и прекршочна постапка, како и овозможување на функционално работење на Агенцијата за управување со конфискуван имот. Министерство за правда, „Предлог-закон за конфискуван имот, имотна корист и одземени предмети во кривична и прекршочна постапка“, ЕНЕР, 15 јули 2022, https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=74776.

84 Блупринт група за правосудна реформа, „Одговор на барање за мислење по предлог-текстот на Законот за управување со одземен имот, доставен на 22.07.2022 година“, 3 август 2022.

85 „Работна група ќе ги утврди сите аномалии на Законот за извршување на санкциите“, интернет-страница на Министерството за правда, 28 јули 2022, <https://pravda.gov.mk/vest/6393>.

86 Исто.

87 Исто.

88 „Предлог-закон за спречување на перење пари и финансирање на тероризам“, ЕНЕР, 6 декември 2021, https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=60126.

89 Во законските одредби што се оспоруваат пред Уставниот суд, пропишано е дека, меѓу другите субјекти, адвокатите и адвокатските друштва кои вршат јавни овластувања имаат обврска да преземат мерки и дејства за откривање и спречување на перење пари и финансирање тероризам предвидени со овој закон. Покрај тоа, тие се должни да ги применуваат мерките и активностите за спречување на перење пари и финансирање тероризам во случаите кога обезбедуваат правни услуги за своите клиенти. Правни услуги, како што е пропишано со закон, се: купување и продажба на подвижни предмети, недвижен имот, партнерски акции или удели; тргување и управување со имот; отворање и располагање со банкарски сметки, сефови и други финансиски активности; воспоставување или учество во работењето или управувањето со правни лица, трустови или други правни услуги и застапување клиенти во трансакции. Обврските што произлегуваат од овој закон не се однесуваат на адвокатите и адвокатските друштва кога се бранители и застапуваат клиент во судска постапка. Во овој случај, адвокатите и адвокатските друштва, на барање на Управата, мораат да достават писмено образложение во рок од седум дена за причините поради кои не постапиле согласно одредбите од законот.

90 „Устав на Република Македонија“, „Службен весник на РМ“, бр. 52/1991 (и подоцнежни измени и дополнувања).

91 „Кодекс за професионална етика на адвокатите, адвокатските стручни соработници и адвокатските приправници на Адвокатската комора на Република Македонија“, Адвокатска комора на РСМ, 2015, <https://www.mba.org.mk/index.php/mk/akti/kodeks-etika?showall=1>.

92 „Пред Уставниот суд оспорени одредби од Законот за спречување перење пари и финансирање на тероризам во врска со адвокатите“, Академик, 12 септември 2022, <https://akademik.mk/pred-ustavniot-sud-osporeni-odredbi-od-zakonot-za-sprechuvane-perene-pari-i-finansirane-na-terorizam-vo-vrska-so-advokatite/>.

93 Исто.

Ефикасност

По подолг период, Управниот суд конечно доби нови простории.⁹⁴ Во рамките на новите простории на судот постои и медиумски центар, резултат на заедничкиот проект со Мисијата на ОБСЕ во Скопје, чија цел е да придонесе за подобрување на транспарентноста на работата на Управниот суд и подобрување на соработката со медиумите, како и со другите заинтересирани страни.⁹⁵

Собранието едногласно ја утврди потребата од донесување закони по итна постапка, чија цел е да се зголемат платите на вработените во судската и во јавнообвинителската служба и во затворската полиција.⁹⁶ Конкретно, со Законот за измени и дополнувања на Законот за судска служба⁹⁷ и Законот за измени и дополнувања на Законот за јавнообвинителска служба⁹⁸ вработените ќе добијат 15 % повисока плата.⁹⁹ Освен тоа, законите имаат цел да постигнат еднаквост на платите на вработените во приватниот и во јавниот сектор, преку утврдување на ист износ на законска минимална плата и постепено усогласување на другите плати на судските и на јавните обвинители на сите нивоа, како и обезбедување континуитет на промените на платите во судската и во јавнообвинителската служба во однос на минималната плата на национално ниво, како долгорочна цел.¹⁰⁰ На крајот, Законот за измена и дополнување на Законот за извршување на санкциите овозможува еднаквост во однос на најниските примања на затворската полиција со утврдување на ист износ на законска минимална плата.¹⁰¹

По двомесечна пауза поради летниот одмор, на први септември, продолжи расправата за избор на уставни судии во собраниската Комисија за избори и именувања.¹⁰² Засега, уште еден кандидат доби поддршка за избор.¹⁰³

94 „Тупанчески: Новата зграда на Управен суд ќе обезбеди подобри услови за водење на судските постапки“, интернет-страница на Министерството за правда, 6 јули 2022, <https://pravda.gov.mk/vest/6383>.

95 „Управниот суд доби нова зграда во центарот на Скопје“, Опсервер.мк, 6 јули 2022, <https://opserver.mk/makedonija/upravniot-sud-dobi-nova-zgrada-vo-centarot-na-skopje/>.

96 „Собранието едногласно ја утврди потребата од донесување на законите со кои се зголемуваат платите на вработените во судската и јавнообвинителската служба и на затворската полиција, по скратена постапка“, интернет-страница на Министерството за правда, 27 јули 2022, <https://pravda.gov.mk/vest/6392>.

97 „Предлог на Законот за изменување и дополнување на Законот за судска служба“, ЕНЕР, https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=45801.

98 „Предлог на Законот за изменување и дополнување на Законот за јавнообвинителска служба“, ЕНЕР, https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=36950.

99 „Собранието едногласно ја утврди потребата од донесување закони по итна постапка чија цел е да се зголемат платите на вработените во судската и јавнообвинителската дејност и затворската полиција.“

100 Исто.

101 Исто.

102 „Продолжи комисиската расправа за избор на уставни судии“, Канал 5, 1 септември 2022, <https://kanal5.com.mk/prodolzhikomisiskata-rasprava-za-izbor-na-ustavni-sudii/a545020>.

103 Освен утврдениот предлог на владејачкото мнозинство Фатмир Скендер, актуелен судија во Апелациониот суд Скопје, да биде избран за уставен судија, одобрен е и предлогот на Татјана Васиќ Божијева, која работи во Министерството за правда како државен советник за граѓанско законодавство. Од шесте предложени кандидати за уставни судии на опозициската партија, ниту еден не доби поддршка. „Седницата за избор на уставни судии продолжи со расправија околу деловникот“, Нова Македонија, 19 септември 2022, <https://novamakedonija.com.mk/makedonija/sednicata-za-izbor-na-ustavni-sudii-prodolzhi-so-raspravija-okolu-delovnikot/>.

Во текот на извештајниот период продолжи главната расправа во предметот „Софтвери“, каде што првообвинет е поранешниот генерален секретар на Владата. Беа сослушани неколку сведоци во врска со предметите во кои е обвинет тој, за незаконска набавка на софтвер за сообраќајни прекршоци¹⁰⁴ и набавка на софтвер за биометриска идентификација.¹⁰⁵

104 Во врска со главната расправа за набавка на софтвер за сообраќајни прекршоци на 21 септември, експерт од областа на информатичката технологија сведочеше дека софтверот не е функционален. „Судење за ‘Софтвери’: Вештак сведочеше дека софтверот на Рашковски не бил функционален“, 360 степени, 21 септември 2022, <https://360stepeni.mk/sudene-za-sofтверi-veshtak-svedocheshe-deka-sofтверot-na-rashkovski-ne-bil-funktsionalen/>.

105 Поранешниот директор на Управата за заштита на лични податоци (УЗЛП) сведочеше на главната расправа за набавката на софтверот за биометриска идентификација што се одржа на 28 септември. Поточно, тој сведочеше дека УЗЛП испратиле упатство до Генералниот секретаријат на Владата, кога обвинетиот бил на функцијата, да внимава да не го прекрши Законот за заштита на личните податоци пред набавката на софтвер. Покрај тоа, одбраната тврдеше дека овој софтвер треба да се користи за идентификација на вработените во Генералниот секретаријат, односно за време на нивното пристигнување и заминување од работа. Но, поранешниот директор на УЗЛП тврди дека таква практика не постои никаде во ЕУ или во соседните земји, бидејќи одредбите за обработка на биометриските податоци се многу ригорозни. Односно, биометриските податоци на вработените се обработуваат во случаи кога е во прашање јавното здравје, на пример, за влез на вработените на места каде што има експлозивни. „ДЗЛП му пратила укажување на Рашковски пред да го набави софтверот за биометриска идентификација“, 360 степени, 28 септември 2022, <https://360stepeni.mk/dzlp-mu-pratila-ukazhuvane-na-rashkovski-pred-da-go-nabavi-sofтверot-za-biometriski-identifikatsija/>.

Борба против корупцијата

Државна комисија за спречување на корупцијата

За време на извештајниот период, Државната комисија за спречување корупција (ДКСК) отвори 107 истраги за сомневање за корупција и злоупотреба на јавни функции, од кои 101 отворена по поднесена претставка, додека шест биле отворени по сопствена иницијатива. Во овој период, постојат 20 истраги поврзани со конфликт на интерес, од кои 14 биле отворени по поднесена претставка, додека шест биле отворени по сопствена иницијатива. Исто така, постојат седум истраги поврзани со пријавување и следењето на имотниот статус, од кои две биле отворени по поднесена претставка, додека пет биле отворени по сопствена иницијатива.¹⁰⁶ Нема информации за колку од овие случаи постапило обвинителството.

На 14 јули, ДКСК и Народната банка на Република Северна Македонија склучија Меморандум за соработка, кој овозможува заедничка размена на искуства и знаења, добри практики, како и стручни консултации за прашања од заеднички интерес, особено во врска со спречувањето на корупцијата и конфликтот на интереси, што е заедничка цел на двете институции.¹⁰⁷

На средината на август, ДКСК го објави Вториот квартален извештај за спроведувањето на препораките од процената на ранливоста на корупција во државните институции и локалните власти во областа на просторното планирање, урбанизмот и градежништвото.¹⁰⁸ Извештајот покажа дека големите дискрециски овластувања на локалната власт, недостатокот на добро формулирани законски одредби, судирот на правните одредби, како и различното толкување на правните норми од една страна, но и честите амандмани на законите, од друга страна, создаваат ризик за зголемување на корупцијата. За таа цел, потребна е зајакнатата соработка и координацијата помеѓу Министерството за транспорт и врски, локалната власт, Заедницата на единиците на локалната самоуправа и ДКСК за надминување на ризиците од корупција и наоѓање на координирани решенија за спроведување на препораките на Извештајот.

На 22 август беше отворен Центар за обука во ДКСК, кој треба да спроведува едукативни активности за телата одговорни за откривање и гонење на корупцијата и друг вид криминал. Преку поддршката за непречено функционирање на овој центар, развиена е програма за обука за борба против корупцијата, судирот на интереси и интегритетот, како и програма за обука на обучувачи од тимот на ДКСК, што ќе обезбеди одржливост во работењето на центарот.¹⁰⁹

ДКСК ја поздравил одлуката на Државниот завод за ревизија по 13 години да планира редовна ревизија на финансиските извештаи на Владата на Република Северна Македонија во својата Годишна работна програма, наведувајќи дека борбата против корупцијата и судирот на интереси е можна само преку заедничка соработка на сите институции, а ревизијата на работењето на сите институции само ќе ја зголеми нивната транспарентност и интегритетот во општеството.¹¹⁰

¹⁰⁶ Државна комисија за спречување на корупцијата, „Доставување на информации од јавен карактер“, 12 октомври 2022 година.

¹⁰⁷ „Склучен Меморандум за соработка помеѓу Државната комисија за спречување на корупцијата и Народната банка на Република Северна Македонија“, интернет-страница на ДКСК, 18 јули 2022, <https://bit.ly/3gLAJKU>.

¹⁰⁸ „Втор квартален извештај за имплементацијата на препораките од процената на ранливост од корупција во државните институции и локална власт во областа просторно планирање, урбанизам и градежништвото“, 18 август 2022, <https://bit.ly/3zm1oV9>.

¹⁰⁹ „За општество без корупција и институции со силен интегритет потребна е континуирана едукација и целосна посветеност на секој од нас“, интернет-страница на ДКСК, 22 август 2022, <https://bit.ly/3suVT2C>.

¹¹⁰ „Соопштение од ДКСК“, интернет-страница на ДКСК, 9 септември 2022, <https://dksk.mk/%d1%81%d0%be%d0%be%d0%bf%d1%88%d1%82%d0%b5%d0%bd%d0%b8%d0%b5-12/>.

Управни тела

Ќе биде побарана екстрадиција за поранешниот премиер, кој избега во Будимпешта и доби политички азил од страна на Унгарија, кој е осуден на три казни затвор, со три пресуди, две правосилни и една првостепена, но и против кого се водат тековни судски постапки. Поранешниот премиер беше правосилно осуден на една и пол година затвор за случајот „Насилство во Центар“, две години затвор за случајот „Тенк“ за набавката на луксузниот владин „мерцедес“ и во првостепена пресуда осуден на девет години затвор за неговата вмешаност во случајот „ТНТ“ за уривањето на „Космос“. ¹¹¹

Независност и непристрасност

На почетокот на јули, инспектор во Управата за јавни приходи беше ставен во полициски притвор по спроведена полициска акција откако е откриено дека барал и прифатил парична награда/поткуп од 700 евра. ¹¹²

Јавно обвинителство

Групата на држави против корупција на Советот на Европа (ГРЕКО) го донесе Додатокот на Вториот извештај на ГРЕКО за усогласеноста на Република Северна Македонија во рамките на Четвртиот евалуациски круг (на тема „Спречување на корупцијата меѓу пратениците, судиите и обвинителите“) и заклучи дека Северна Македонија постигнала одреден напредок при спроведувањето на препораките содржани во извештајот од Четвртиот евалуациски круг. Од вкупно деветнаесет препораки, девет се спроведени во задоволителна мера, девет се делумно спроведени, а само една препорака не е спроведена ¹¹³.

Истрагата на поранешниот генерален секретар во Владата можеше да се прошири, бидејќи при обезбедувањето на доказите беше пронајдена писмена документација што укажува дека осомничениот сторил друго кривично дело, односно „злоупотреба на службената положба и овластување“, па Апелациониот суд Скопје одлучи дека и тоа мора да биде предмет на истрага. ¹¹⁴ Во август, ОЈОГОКК ја прошири истрагата на склучениот договор со правно лице за консултантски услуги за реорганизација на јавно претпријатие, за кое постои сомневање дека е склучен без тендерска постапка. ¹¹⁵

111 „Груевски го чекаат 12 и пол години затвор и уште едно барање за екстрадиција“, МКД.мк, 12 септември 2022, <https://www.mkd.mk/makedonija/sudstvo/gruevski-go-chekaat-12-i-pol-godini-zatvor-i-ushte-edno-baranje-za-ekstradicija>.

112 „Уапсен инспектор од УЈП, фатен со 700 евра мито“, Њус19пост, 6 јули 2022, <https://bit.ly/3TXDGX9>.

113 „Извештај на ГРЕКО: Од 19 препораки, 9 се имплементирани во задоволителна мера, 9 се делумно, а само 1 не е имплементирана“, интернет-страница на Министерството за правда, 4 јули 2022, <https://pravda.gov.mk/vest/6381>.

114 „Нова истрага за Зекири за слично кривично дело“, Вести.мк, 8 јули 2022, <https://www.vesti.mk/article/62c85602075b2192cacefb36>.

115 „Проширена истрагата против поранешниот генерален секретар на Владата, Зекири“, Скопје 24, 8 август 2022, <https://skopje24.com.mk/proshirena-istragata-protiv-poranesnhiot-generalen-sekretar/?fbclid=IwAR17aDK7xZMsRhGcOf8SfD9mvYxyHqTWelX1DYPGCSxo4s3QgxyRRosxcPo&fs=e&s=cl>.

Јавното обвинителство на Република Северна Македонија, постапувајќи по барање од Управата за финансиска полиција (УФП), изврши надзор и увид во предмет што го работело ОЈОГОКК. Ова доведе до меѓусебни обвинувања помеѓу директорот на УФП и шефот на ОЈОГОКК, што доведе до оставка на директорот на УФП и суспендирање на шефот на ОЈОГОКК, со што се создадоа многу контроверзии во јавноста.¹¹⁶

На средината на септември, Советот на јавни обвинители објави оглас за избор на нов шеф на ОЈОГОКК пред да истече мандатот на претходниот на 31 октомври; Новиот шеф ќе биде избран со гласање на сите обвинители во земјата.¹¹⁷

Основното јавно обвинителство во Струга поднесе кривична пријава против обвинител од Охрид, за неодговорно работење, поточно за намерно застарување на повеќе од 14 предмети,¹¹⁸ при што со злоупотреба на службената должност со умисла дозволил да застарат 14 предмети поврзани со кражба на електрична енергија, лажно сведочење, кражба и тешка кражба¹¹⁹.

Правна рамка

На почетокот на јули беше донесена информацијата за утврдување на етичко однесување за членовите на Владата и носителите на јавни функции именувани од Владата согласно Етичкиот кодекс за членови на Владата и носители на јавни функции именувани од Владата. Измените на Кодексот во најголем дел се резултат на забелешките и препораките на ГРЕКО, а се однесуваат на заложбите на Владата за подобрување на етичкото однесување на членовите на Владата и другите јавни функционери, кои се должни да работат во интерес на граѓаните.¹²⁰

116 Во согласност со утврдената состојба, Јавниот обвинител на Република Северна Македонија даде насоки до ОЈОГОКК, при што се утврдија неправилности во постапувањето по конкретниот случај. Во својот одговор, шефот на ОЈОГОКК ги повика сите надлежни институции во земјата, сите меѓународни институции и амбасади, пред сè Амбасадата на САД и Канцеларијата на ЕУ, да ги проверат сите факти и еднаш засекогаш да расчистат кој се бори против криминалот во земјата и кој го извршува криминалот. На ова отворено писмо остро реагираше Здружението на јавни обвинители (ЗЈО), во кое се наведува дека со истото се нарушува угледот на ЗЈО и грубо се крши Етичкиот кодекс на јавните обвинители. Потоа, УФП поднесе кривична пријава до Основното јавно обвинителство Скопје во врска со извршениот претрес од страна на ОЈОГОКК во горенаведениот предмет. Една недела подоцна, Јавниот обвинител на Република Северна Македонија објави дека е поднесен предлог за дисциплинска постапка против тројца обвинители (од кои едниот е шефот на ОЈОГОКК, која привремено беше суспендирана од извршување на нејзината должност), кои намерно направиле голема професионална грешка. Истовремено, директорот на УФП поднесе оставка, наведувајќи дека оваа одлука е донесена за јавноста да нема ни најмал сомнеж за интегритетот, непристрасноста и независноста на гореспоменатиот предмет, кој сè уште е предмет на истрага. Шефот на ОЈОГОКК поднесе жалба за суспензијата што ја доби со поднесување претставка до Советот на јавни обвинители, а додека Советот одлучува за нејзината привремена суспензија, посебна дисциплинска комисија во рамките на ЈО на Република Северна Македонија мора прво да даде предлог за нејзино евентуално разрешување, по што последната одлука ќе ја направи Советот. Советот на јавни обвинители едногласно ја отфрли жалбата како неоснована, а претседателот на Советот оцени дека тие донеле една од најтешките одлуки во својата работа, со оглед на тоа што станува збор за чувствителен случај што добил големо внимание од јавноста, на што шефот на ОЈОГОКК одговори дека таа никогаш не го искористила своето влијание во ниту еден случај. По оваа одлука, беше избран друг обвинител додека трае суспензијата, практично до крајот на актуелниот мандат во ноември.

117 „Се бара наследник на Русковска: Советот на ЈО распиша оглас за нов шеф на обвинителите за гонење организиран криминал“, 360 степени, 15 септември 2022, <https://360stepeni.mk/se-bara-naslednik-na-ruskovska-советот-na-jo-raspisha-oglas-za-nov-shef-na-obvinitelite-za-gonene-organiziran-kriminal/>.

118 „Обвинител намерно застарил 14 судски предмети“, Алсат М, 19 септември 2022, <https://alsat.mk/mk/obvinitel-namer-no-zastaril-14-sudski-predmeti/>.

119 „Несудениот уставен судија Воислав Димовски доби обвинение за застарени предмети“, Телма ТВ, 19 септември 2022, <https://telma.com.mk/2022/09/19/nesudeni-ustaven-sudija-voislav-dimovski-dobi-obvinenie-za-zastareni-predmeti/>.

120 „Усвоена информацијата за утврдување на етичко однесување за членовите на Владата и носителите на именувани јавни функции“, Курир, 5 јули 2022, <https://kurir.mk/makedonija/vesti/usvoena-informacijata-za-utvrduvanje-na-etichko-odnesuvanje-za-chlenovite-na-vladata-i-nositelite-na-imenovani-javni-funkcii/>.

Основни права

Народен правобранител

Во јули, Владата го задолжи Министерството за внатрешни работи да најде софтверско решение за надградба на системот што содржи податоци за идентификација на граѓаните, како и други релевантни министерства за хармонизација на законите со Законот за неевидентирани лица во матичната книга на родените, согласно барањата утврдени од Народниот правобранител, а поврзани со неспроведување на Законот за неевидентирани лица во матичната книга на родените. Имено, ниту еден од конкретните закони што поединечно ги определуваат правата на образование, здравствена заштита, работничките права и сл., не е во согласност со Законот за неевидентирани лица во матичната книга на родените, што се потврдува со фактот дека регистарскиот број што го добиваат лицата не е препознаен во интегрираниот систем на надлежните органи и институции, па во практиката лицата имаат потврда и документ, но не можат да остварат ниту едно од споменатите права.¹²¹

Според реакциите добиени од родителите и учениците, Народниот правобранител утврдил дека Министерството за образование станало едно од најнефункционалните министерства во Владата, поради недостатокот на печатени учебници за сите наставни предмети и лошата состојба на достапните учебници, непреземање активности од страна на училиштата за заштита на менталното здравје на учениците и, конечно, немањето на образовни асистенти за учениците со попреченост.¹²²

Затворски и притворски објекти

Годишниот ревизорски извештај на Државниот завод за ревизија на Казнено-поправниот дом „Затвор Скопје“ за 2020 година утврди недостатоци и издаде препораки за кадровско екипирање на одделението за ресоцијализација во затворот, бидејќи моментално се доведува во прашање процесот на успешна ресоцијализација на осудените лица. Покрај тоа, не е назначено лице кое ќе го проверува квалитетот на храната пред дистрибуцијата на оброците и нема сметководствена евиденција за материјалните средства со кои располага институцијата.¹²³

На 21 јули, како дел од меѓуинституционалната соработка, во казнено-поправната установа во Прилеп била спроведена координирана полициска акција за претрес со цел пронаоѓање на забранети предмети меѓу осудените лица кои издржуваат казна затвор, поради што биле одземени следните предмети: ножеви, мобилни телефони и полначи за мобилни телефони, парични средства во износ поголем од законски дозволеният износ што осудените лица можат да го поседуваат итн.¹²⁴

На почетокот на август, во еден од одделите на КПД „Идризово“, бил прободен затвореник, по што се презеле мерки за расчистување на случајот.¹²⁵

121 „Државата дополнително ги обесправува бебињата од родителите без идентитет и ја зголемува бројката на нови фантоми“, СДК.мк, 26 јули 2022, <https://sdk.mk/index.php/makedonija/drzhavata-dopolnitelno-gi-obespravuva-bebinata-od-roditelite-bez-identitet-i-ja-zgolemuva-brojkata-na-novi-fantomi/>.

122 „Министерството за образование станува најпроблематичен и најнефункционален ресор, омбудсманот Зибири ги објави сите оплаки на родители и ученици“, СДК.мк, 30 септември 2022, <https://bit.ly/3DbIKS9>.

123 „ДЗР: Секторот за ресоцијализација при КПУ 'Затвор Скопје' не е доволно екипиран и нема лице за проверка на квалитетот на храната“, 24инфо.мк, 7 јули 2022, <https://bit.ly/3SG9VsK>.

124 „Претреси во КПД Прилеп: Кај осудените лица пронајдени ножеви и други забранети предмети“, Правдико, 21 јули 2022, <https://www.pravdiko.mk/pretresi-vo-kpd-prilep-kaj-osudenite-litsa-pronajdeni-nozhevi-i-drugi-zabraneti-predmeti/>.

125 „Забоден е еден затвореник во Идризово“, Скопје Инфо, 6 август 2022, <https://bit.ly/3DwEzka>.

Заштита на личните податоци

Во текот на извештајниот период, Агенцијата за заштита на личните податоци (АЗЛП) обезбеди 52 насоки, известувања и одговори на контролорите/обработувачите во врска со перцепција на ризиците, правилата, мерките за заштита и правата во врска со обработката на личните податоци; издаде едно укажување до Владата и државните органи во врска со прописите и другите правни инструменти објавени во „Службен весник“; едно укажување за преземање на соодветни технички мерки за видливост на информациите за личните податоци; даде две мислења во врска со нацрт-закопи, подзаконски акти и други материјали од областа на заштитата на личните податоци и постапи по две барања за одобрение за обработка на лични податоци согласно член 84 од Законот за заштита на личните податоци.¹²⁶

АЗЛП во извештајниот период спроведе вкупно 23 инспекциски надзори, од кои 16 беа најавени, а седум ненајавени, при што не спроведе никакви најавени електронски надзори.¹²⁷

Од вкупно 53 барања поднесени до АЗЛП во извештајниот период, најмногу се од физички лица за однесување на социјалните мрежи (44), имено за лажни и хакирани профили, барања што се однесуваат на објавување на туѓи фотографии, видеа и аудиоснимки од туѓи профили на социјалните медиуми. Преостанатите девет барања се во врска со остварување на правата на субјектите на лични податоци, обработка на лични податоци преку системи за видеонадзор итн.¹²⁸

АЗЛП продолжи редовно да спроведува обуки за заштита на личните податоци¹²⁹. До крајот на извештајниот период, таа ја организираше 11-тата сесија на бесплатни онлајн-обуки за заштита на личните податоци наменети за контролори од јавниот и приватниот сектор,¹³⁰ каде што предавачи беа експерти од Хрватска и Германија, кои го споделуваат европското искуство од спроведувањето на Општата регулатива за заштита на податоците (ГДПР).¹³¹

Слобода на изразување

Здружението на новинарите на Македонија (ЗНМ) реагираше на анонимниот предлог за изменување и дополнување на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, кој во моментот го разгледуваат пратеничките групи, во кој се предлага да се направат следните измени: да се избрише активната забрана за владино рекламирање во приватните медиуми и истовремено да се предвидат огромни суми за радиодифузерите од буџетот на граѓаните. Поради ова, Владата и политичките партии се обвинети дека немаат искрени намери да креираат решенија што ќе ја гарантираат независноста на медиумите и слободата на изразување со овој обид да се протуркаат и да се наметнат вакви неприфатливи закони на нетранспарентен и неинклузивен начин.¹³²

126 Агенција за заштита на личните податоци на Република Северна Македонија: „Доставување на информации од јавен карактер“, 31 октомври 2022.

127 Исто.

128 Агенција за заштита на лични податоци на Република Северна Македонија, доставување информации од јавен карактер.

129 АЗЛП во рамките на твининг-проектот финансиран од ЕУ, „Поддршка за имплементација на модернизираниот правна рамка за заштита на податоци“, организира обуки за вработените во АЗЛП, за службениците за заштита на личните податоци и за претставници на институциите и компаниите од јавниот и од приватниот сектор. Во рамките на проектот, АЗЛП спроведе и специјализирани обуки за надзор, како и две обуки наменети за државните органи и институции на тема методологија за хармонизација на секторските закони и за транспонирање во нацрт-закон на т.н. полициска директива.

130 „Ажуриран распоред на обуките за заштита на личните податоци“, интернет-страница на АЗЛП, 13 септември 2022, <https://bit.ly/3W4wLNE>.

131 „Повик за пријавување интерес за учество на обуки за заштита на личните податоци“, интернет-страница на АЗЛП, 28 февруари 2022, <https://bit.ly/3Nd9dCw>.

132 „ЗНМ: Не смее да се повтори грешката со платените кампањи во приватни медиуми“, Радио МОФ, 13 јули 2022, <https://www.radiomof.mk/znm-ne-smee-da-se-povtori-greshkata-so-platenite-kampanji-vo-privatni-mediumi/>.

Напади врз новинари

По зачестените напади и континуираната деградација на позицијата на новинарите и медиумските тимови за време на протестите против францускиот предлог за пристапување на Северна Македонија во Европската унија, Самостојниот синдикат на новинари и медиумски работници (ССНМ) смета дека е неопходно уште еднаш да се потенцира¹³³ потребата од нивно почитување и заштита.¹³⁴ ЗНМ, исто така, објави соопштение за медиумите, како одговор на проблематичниот однос кон медиумските работници за време на протестите¹³⁵ и реагираше на навредливите јавни изјави на социјалните медиуми кон новинарите од страна на актуелен член на Собранието и лидер на политичка партија, како знак на незадоволство од начинот на кој тие известуваа од меѓувладината конференција во Брисел.¹³⁶

Во однос на друг инцидент со директна закана по животот на новинар, ЗНМ најави дека ќе ја пријават заканата во МВР и ќе инсистираат на брза и ефикасна истрага во интерес на пронаоѓање и санкционирање на авторот или авторите на оваа закана.¹³⁷

ЗНМ ги осуди заканите и навредите при друг напад врз новинар од страна на вработените во јавно претпријатие и побара подигнување на дисциплинска постапка против одговорните лица за вербалниот напад и исто така побара институцијата да направи план на активности за едукација на вработените за теми од јавен интерес и однос кон граѓаните,¹³⁸ на што претставниците на јавното претпријатие одговорија дека против нив ќе биде поведена дисциплинска постапка, а истовремено ги охрабрија медиумите и јавноста внимателно да ја следат нивната работа.¹³⁹

Цензура на новинарите

ЗНМ побара итна реакција од Општина Сарај, откако новинарска екипа на еден телевизиски медиум беше спречена да снима прилог за недостатокот на вода за пиење од страна на локалните жители.¹⁴⁰

Друг пример за цензура на новинари е кога полициски службеници од полициската станица во Неготино предупредија новинарка во врска со жалба за нејзин пишан напис, на што ЗНМ реагираше дека постапката на МВР да ги предупреди новинарите поради објавен текст е несоодветна и непотребна, бидејќи врши притисок врз слободата на изразување на новинарите.¹⁴¹

133 Тие напишаа дека ги повикуваат членовите на Министерството за внатрешни работи, на институциите, на политичките партии, но и самите учесници на протестите, нагласувајќи дека секој напад врз новинар и медиумска екипа е напад врз пошироката јавност и јавниот интерес, напад врз правото на слобода на изразување, напад против демократијата, но и против пристојноста и цивилизациските вредности.

134 „ССНМ: „Имаме право да известуваме, но и да имаме став“, ССНМ, 6 јули 2022, <https://bit.ly/3W3uzGm>.

135 „ЗНМ: Скршена камера – безбедноста на новинарите и снимателите мора да биде гарантирана за време на протестите“, ЗНМ.орг.мк, 6 јули 2022, <https://www.radiomof.mk/znm-skrshena-kamera-bezbednosta-na-novinarite-i-snimatelite-mora-da-bide-garantirana-za-vreme-na-protestite/>.

136 „ЗНМ и СЕММ: Го осудуваме стигматизирачкиот и омаловажувачки пристап на Апасиев кон новинарите“, Радио МОФ, 20 јули 2022, <https://www.radiomof.mk/znm-i-semm-go-osuduvame-stigmatizirachkiot-i-omalovazhuvachki-pristap-na-apasiev-kon-novinarite/>.

137 „ЗНМ бара итна реакција за смртната закана упатена кон новинарот Фуркан Салиу“, Радио МОФ, 9 јули 2022, <https://www.radiomof.mk/znm-bara-itna-reakcija-za-smrtnata-zakana-upatena-kon-novinarot-furkan-saliu/>.

138 „ЗНМ: Осуда за заканите и навредите кон новинарката Илинка Иљоска од Мета“, Радио МОФ, 16 август 2022, <https://www.radiomof.mk/znm-osuda-za-zakanite-i-navredite-kon-novinkarkata-ilinka-iljoska-od-meta/>.

139 „КХС: Дисциплинска постапка против вработените за вербалниот напад врз новинарката Иљоска“, Радио МОФ, 18 август 2022, <https://www.radiomof.mk/khs-disciplinska-postapka-protiv-vrabotenite-za-verbalniot-napad-vrz-novinkarkata-iljoska/>.

140 „ЗНМ: Новинарска екипа на Алсат спречена да снима во Сарај“, Радио МОФ, 4 август 2022, <https://www.radiomof.mk/znm-novinarska-ekipa-na-alsat-sprechena-da-snima-vo-saraj/>.

141 „ЗНМ бара одговорност за полицајците кои ја вознемирувале новинарката Вики Клинчарова“, Радио МОФ, 12 август 2022, <https://www.radiomof.mk/znm-bara-odgovornost-za-policajcite-koi-ja-voznemiruvale-novinkarkata-viki-klincharova/>.

Друг сличен инцидент беше пријавен на почетокот на август, кога двајца новинари беа спречени да известуваат за прашања поврзани со работничките права во јавно претпријатие, кога службеникот кој се претставуваше како одговорен за односи со јавноста, по претходна вербална расправија со новинарите, го зел телефонот на еден од нив и одбил да го врати.¹⁴² Истовремено, тројца припадници на обезбедувањето од претпријатието, спротивно на волјата на двајцата новинари, ги држеле во просториите на установата и тие биле ослободени дури по пристигнувањето на службениците од МВР, кои дошле непосредно по пријавувањето на инцидентот од страна на еден од новинарите.¹⁴³

Права на детето

Кон крајот на август се одржаа две консултативни работилници во рамките на иницијативата „Правда за децата – ЕУ за малолетничка правда по мерка на децата“, која УНИЦЕФ ја спроведува со поддршка на Делегацијата на Европската унија во Скопје, а е во врска со неопходноста на ефикасно и ефективно собирање и управување со податоците за правдата за децата, како и обезбедување услуги за деца жртви и сведоци под еден покрив со цел да добијат соодветна заштита и третман.¹⁴⁴

Државниот совет за превенција на малолетничка деликвенција донесе нова Национална стратегија за превенција и правда за деца за периодот септември 2022 – јуни 2027 година; Стратегијата е изработена со експертска поддршка обезбедена од УНИЦЕФ и ЕУ. Националната стратегија содржи неколку стратешки цели во врска со децата жртви и децата сведоци.¹⁴⁵

Министерството за труд и социјална политика (МТСП), во септември 2022 година, го ажурираше меѓусекторскиот протокол за постапување со деца на улица.¹⁴⁶ Целта на протоколот е да се подобри начинот на кој се третираат децата на улица, преку унифициран, мултидисциплинарен и интерсекторски пристап со цел да се обезбеди помош, поддршка и заштита на децата и нивно вклучување во општеството за остварување на најдобриот интерес на детето.¹⁴⁷

142 „Нападната екипата на ТВ Клан во Комунална хигиена“, 24инфо.мк, 8 август 2022, shorturl.at/acr37.

143 ЗНМ ги осуди постапките на вработените во институцијата и побара МВР веднаш да го испита случајот и да ја информира јавноста за ова недозволено постапување со новинарите и побара од директорот на институцијата итно да го испита инцидентот, како и да поведе дисциплински мерки во рамките на своите законски овластувања. Потоа, јавното претпријатие објави дека е поведена дисциплинска постапка против вработениот кој го предизвикал инцидентот, во која се наведува дека претпријатието е отворено и транспарентно за сите граѓани и медиуми и во иднина нема да се дозволи несоодветно однесување во претпријатието. На крајот, на овој инцидент реагираше и Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, која наведе дека секој треба да се однесува пристојно и достоинствено, особено при извршувањето на работните задачи и дека јавните институции треба да бидат отворени и транспарентни и да вложат максимални напори да им обезбедат на претставниците на медиумите непречен пристап до информации при известувањето за теми од јавен интерес.

144 УНИЦЕФ МК, „Во изминатите два дена се одржаа две важни, консултативни работилници во рамките на иницијативата ‘Правда за деца – ЕУ за малолетничка правда по мерка на децата’, која УНИЦЕФ ја спроведува со поддршка од Делегацијата на Европска унија, Скопје“, 24 август 2022, <https://www.facebook.com/unicef.mk/posts/pfbid02uDWsgo9U4zmsuyh3VwBcWei1zy8XkPNkatDA1TzsoUYBtuxHTmBFYjR6jAoDLXl>.

145 „Промоција на Националната стратегија за превенција и правда за децата (2022-2027)“, интернет-страница на Државниот совет за спечување на детско претстапништво, 15 септември 2022, <https://dspdp.com.mk/vesti/promocija-na-nacionalnata-strategija-za-prevencija-i-pravda-za-decata-2022-2027/>.

146 „Меѓусекторски протокол за постапување со деца на улица“, Министерство за труд и социјална политика, септември 2022, <https://mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/protokol.doc>.

147 Исто.

Ранливи групи и начело на недискриминација

Во извештајниот период, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација (КСЗД) прими 59 приговори и самоиницијативно отвори еден случај. Во овој период се донесени вкупно 56 одлуки, додека дискриминација е утврдена во 15 од тие предмети, и тоа врз основа на сексуалната ориентација (четири случаи), родовиот идентитет (четири случаи), личноста и социјалниот статус (четири случаи) и националноста или етничката припадност (три случаи).¹⁴⁸

Коалицијата „Менуваме“ објави дека ќе поднесе барања до делегацијата на ЕУ, УНИЦЕФ, ОБСЕ, ООН и дипломатскиот кор во земјата за поддршка и посредување во остварувањето на правата на еднаквост, достоинствен живот и за вклучување на лицата со попреченост во целокупниот јавен живот. Коалицијата бара зголемување на додатокот за попреченост за 35 проценти и намалување на старосната граница за користење на парична помош за попреченост од 26 на 18 години, создавање регистар на лица со попреченост и исплата на помош за деца и лица со оштетен вид, како и обезбедување уреди за мерење шеќер во крвта и уреди за мерење на крвен притисок и термометри од страна на државата.¹⁴⁹ МТСП ја информираше јавноста дека овие прашања ќе ги опфати со измените и дополнувањата на Законот за заштита на децата, измена на Законот за социјална заштита и новата Национална стратегија за лица со попреченост 2022-2027.¹⁵⁰ Премиерот потврди дека Владата направила реформи како никој друг досега и ги зголеми буџетите во социјалната сфера. Дека досега вовеле програми и активности што обезбедуваат поддршка за лицата со попреченост, старите лица и сите оние на кои им е потребна поголема поддршка од државата.¹⁵¹

Кон крајот на јули КСЗД и Кабинетот на Претседателот на Република Северна Македонија потпишаа Меморандум за соработка со цел преземање на координирани активности за подобрување на заштитата од дискриминација и обезбедување на целосно и еднакво уживање на сите човекови права и основни слободи за сите граѓани на Република Северна Македонија.¹⁵²

Вицепремиерот продолжи да ги поддржува социјално ранливите и маргинализираните групи, кои сакаат да направат позитивна промена преку работен ангажман, преку поддршка на списанието „Лице в лице“, кое ги ангажира луѓето од маргинализираните и ранливите групи на општеството. Во оваа пригода, вицепремиерот истакна дека вклучувањето на маргинализираните и ранливите групи во општеството е европска вредност што треба да ја споделуваме и дека е важно да се обезбеди поддршка на ранливите групи, особено за нивно економско зајакнување и дека Владата е должна да им овозможи да водат достоинствен живот.¹⁵³

На крајот на август, КСЗД најави дека ќе почнат прекршочна постапка против Министерството за образование и наука (МОН) поради утврдена индиректна дискриминација поврзана со најавата од страна на МОН за зголемување на стипендиите за студенти и ученици до 80 проценти, што нема

148 Комисија за спречување и заштита од дискриминација, „Доставување на информации од јавен карактер“, 20 октомври 2022.

149 „Државата една година ги лаже и не ги остварува правата на лицата со попреченост, велат од Коалицијата ‘Менуваме’ и бараат помош од ЕУ“, СДК.мк, 27 јули 2022, <https://sdk.mk/index.php/dopisna-mrezha/drzhavata-edna-godina-gi-lazhe-i-ne-gi-ostvaruva-pravata-na-litsata-so-poprechenost-velat-od-koalitsijata-menuvame-i-baraat-pomosh-od-eu/>.

150 „МТСП: Градиме систем кој е праведен и прилагоден на лицата со попреченост“, интернет-страница на Владата на РСМ, 28 јули 2022, <https://vlada.mk/node/29717>.

151 „Ковачевски: Обезбедуваме еднакви можности за лицата со попреченост и во социјален ризик, со повеќе средства, грижа и квалитетни услуги“, интернет-страница на Владата на РСМ, 28 јули 2022, <https://vlada.mk/node/29725>.

152 „КСЗД и Кабинетот на претседателот на РС Македонија потпишаа Меморандум за соработка“, интернет-страница на КСЗД, 25 јули 2022, <https://bit.ly/3DeVeqS>.

153 „Вицепремиерот Маричиќ продолжува со поддршка на социјално-ранливите групи“, интернет-страница на Владата на РСМ, 29 август 2022, <https://vlada.mk/node/29956>.

да важи за сите ученици, односно повисоките износи ќе ги добиваат само оние што аплицирале на новите повици за стипендии на МОН, додека другите што го оствариле правото на стипендија во претходните години ќе продолжат да ги добиваат претходните пониски износи.¹⁵⁴

Основниот граѓански суд Скопје утврди дека Владата и Државната изборна комисија извршиле директна дискриминација на лицата со попреченост во остварувањето на нивното право на глас со непреземање дејства за приспособување на инфраструктурата и просторот кон гласачките места и во дел од нив и го прекршиле начелото на соодветно приспособување. На овој начин обвинетите оневозможиле лицата со попреченост да го остварат своето право на глас, а со тоа го попречиле активното учество на лицата со попреченост во политичкиот живот на државата. Судот им наложи на Владата и на Државната изборна комисија, до објавувањето на следните избори, да обезбедат соодветни услови на избирачките места каде што досега тоа не беше случај, да им овозможат на лицата со попреченост да го остварат своето право на глас. Основниот граѓански суд ја донесе оваа пресуда откако Хелсиншкиот комитет за човекови права (ХКЧП) на први февруари 2021 година поднесе тужба за заштита од дискриминација од јавен интерес (*actio popularis*).¹⁵⁵

КСЗД утврди вознемирување врз основа на попреченост извршено од страна на директорот на Центарот за управување со кризи во изјавата дадена на телевизија. Поради тоа, КСЗД препорача директорот да упати јавно извинување до лицата со попреченост, при што директорот и постапи во дадениот рок и достави јавно извинување до лицата со попреченост.¹⁵⁶

Во пресрет на почетокот на новата учебна година, ХКЧП наведува дека вклучувањето на децата со попреченост во образовниот систем е занемарено, што предизвикува огромна штета на децата и нивните родители. Иако средното образование е задолжително, и оваа учебна година почна без образовни асистенти во средните училишта. Не се донесени соодветните законски измени, ниту е познато кога тие ќе бидат донесени и кога ќе стапат на сила. Сепак, недостатокот на политичка волја за справување со овој проблем може да се види во фактот што МОН не го знае точниот број средношколци на кои ќе им бидат потребни образовни асистенти. Ова укажува дека вклучувањето на децата со попреченост, како најранлива група во општеството, не е меѓу приоритетите на надлежните институции.¹⁵⁷

На средината на септември беше промовирано објавувањето на „Стандардите на Советот на Европа за заштита и спречување на дискриминацијата врз основа на сексуалната ориентација и родовиот идентитет“, при што се утврди дека постои напредок во оваа област во нашето општество, но тој е фрагментиран, бавен, а понекогаш постои опасност состојбата и да се уназади.¹⁵⁸

Во новото мислење на Советодавниот комитет на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства се наведува дека Северна Македонија постигна значителен напредок во правната заштита на правата на лицата кои припаѓаат на националните малцинства, особено во полето на антидискриминацијата и употребата на албанскиот јазик. Во него се додава дека на политичко ниво,

154 „КСЗД најави прекршочна пријава против МОН за неизедначените стипендии“, Радио МОФ, 30 август 2022, <https://www.radio-mof.mk/kszd-najavi-prekrshochna-prijava-protiv-mon-za-neizednachenite-stipendii/>.

155 „Владата и Државната изборна комисија сториле директна дискриминација врз лицата со попреченост при остварување на нивното право на глас“, интернет-страница на Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија, 1 септември 2022, <https://bit.ly/3f7WWmb>.

156 „Утврдено вознемирување врз лицата со попреченост од страна на директорот на Центарот за управување со кризи“, интернет-страница на КСЗД, 14 септември 2022, <https://bit.ly/3TGNFQO>.

157 „Неодговорноста на надлежните ја минира инклузијата на децата со попреченост“, интернет-страница на ХКЧП, 6 септември 2022, <https://mhc.org.mk/news/neodgovornosta-na-nadlezhnite-ja-minira-inkluzijata-na-decata-so-poprechenost/>.

158 „Дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација или родов идентитет е некомпатибилна со стандардите на Советот на Европа“, интернет-страница на ХКЧП, 16 септември 2022, <https://mhc.org.mk/news/diskriminacijata-vrz-osnova-na-seksualna-orientacija-ili-rodov-identitet-e-nekompatibilna-so-standardite-na-sovetot-na-evropa/>.

стратегијата „Едно општество за сите“ претставува значаен патоказ кон интегрирано мултиетничко општество и е во согласност со начелата на Рамковната конвенција, бидејќи промовира почитување на различностите преку меѓукултурен дијалог. Сепак, треба да се подобри практичното спроведување на законите и политиките за националните малцинства.¹⁵⁹

Родови прашања

На почетокот на јули, невладината организација ХЕРА извести дека се отворени четири нови гинеколошки ординации во здравствените центри во четири македонски градови: Македонски Брод, Ресен, Радовиш и Делчево. Клиниките се резултат на соработката помеѓу ХЕРА и Центарот за семејна медицина со поддршка на јавното здравство, а новите ординации ќе нудат бесплатни услуги за репродуктивно здравје за жени во репродуктивна возраст од овие региони, особено за жени со попреченост, жени Ромки и жени од руралните средини.¹⁶⁰

Родовото буџетирање директно влијае врз подобрувањето на родовата еднаквост во земјата. Иако родовото буџетирање во Северна Македонија е дефинирано во Законот за еднакви можности, а Стратегијата за воведување на родовото буџетирање како национален документ постои од 2012 година, родовото буџетирање сè уште не е регулирано во Законот за буџети. Конечниот извештај на ДЗР за извршена ревизија на „Ефикасноста на мерките на Владата на Република Северна Македонија за родова еднаквост и соодветни родови буџетски иницијативи“ покажа дека во Законот за буџети не се дефинирани термините „родова буџетска изјава/иницијатива“, „родови индикатори“ и „родови цели“, со што е оневозможено да се изврши родова анализа на буџетските програми и потпрограми. Извештајот од ревизијата покажа дека мерките и активностите што ги презеле надлежните институции не се доволни за да се обезбеди ефикасно воспоставување на концептот на еднакви можности за жените и мажите во процесите на креирање и спроведување на политиките. Истиот заклучок е направен и за процесите на следење на остварувањето на целите на родово одговорното буџетирање во сите фази на циклусот на креирање политики: идентификување и процена на проблемот, буџетирање, спроведување, следење и евалуација и постигнување на целите на Агендата за одржлив развој 2020-2030.¹⁶¹

Сепак, беше направен чекор во вистинската насока, кога на крајот на јули беше донесена Стратегијата за родова еднаквост 2022-2027, со што се воспостави сеопфатна рамка за понатамошни активности за унапредување на родовата еднаквост и зајакнување на жените. Со донесувањето на оваа стратегија, Република Северна Македонија се стреми кон подобрување на состојбата со родовата еднаквост во согласност со меѓународните стандарди, препораки и обврски, согледувајќи дека родовата еднаквост е еден од клучните аспекти што влијаат врз просперитетот на целото општество. Понатаму, со донесување на измените на предлог-законот за буџети, можно е родовата перспектива да се вклучи во буџетите на органите на државната управа, со што буџетите ќе станат родово одговорни и ќе одговарат на потребите на сите граѓани.¹⁶²

159 „С. Македонија постигна значителен напредок во правната заштита на малцинствата“, Радио МОФ, 21 септември 2022, <https://www.radiomof.mk/s-makedonija-postigna-znachitelen-napredok-vo-pravnata-zashtita-na-malcinstvata/>.

160 „ХЕРА: Отворени четири нови гинеколошки ординации во Македонски Брод, Ресен, Радовиш и Делчево“, Радио МОФ, 4 јули 2022, <https://www.radiomof.mk/hera-otvoreni-chetiri-novi-ginekoloshki-ordinacii-vo-makedonski-brod-resen-radovish-i-delchevo/>.

161 ДЗР: Конечен извештај за извршена ревизија на успешност, „Ефективност на мерките на Владата на Република Северна Македонија за родова еднаквост и соодветни родови буџетски иницијативи“, 1 јули 2022, https://dzt.mk/sites/default/files/2022-07/RU_Efektivnost_merki_Vlada_rodova_ednakvost_0.pdf.

162 „МТСП: Изгласана Стратегијата за родова еднаквост 2022-2027 година“, интернет-страница на МТСП, 27 јули 2022, https://www.mtsp.gov.mk/pocetna-ns_article-mtsp-izglasana-strategijata-za-rodova-ednakvost-2022-2027-godina.nspk.

На панел-дискусијата организирана од Хелсиншкиот комитет за човекови права (ХКЧП), во рамките на проектот „Превенција, поддршка и застапување за родово базирано насилство“, на средината на јули, беше утврдено дека во текот на 2021 година, од 33 случаи на родово базирано насилство, 26 биле жртви на семејно насилство, две на сексуално насилство, три на силување и две на сексуално вознемирување. Според ХКЧП, овие случаи покажале непрофесионализам, контрадикторности и недоследности во дејствувањето на некои центри за социјална работа, како и непостапување на институциите во случаи на насилство извршено од страна на поранешен партнер, непостапување од страна на ЈО по кривична пријава за родово базирано насилство и непостапување од страна на МВР по пријави за семејно насилство.¹⁶³

Националната мрежа против насилство врз жените и семејно насилство даде јавна изјава по неодамнешните настани за семејно насилство што се случија во Гостивар^{164, 165}, Неготино^{166, 167} и Струмица^{168, 169}, со што се постави прашањето колку државата ги штити жените кои секојдневно се справуваат со семејно и родово базирано насилство. Според Мрежата, целиот систем за спречување на насилството е целосно неефективен, што се чини дека сериозно го доведува во прашање постигнувањето на целта на Истанбулската конвенција и Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и домашно насилство. Фемицидот на 46-годишна жена од Неготино додава на мачната статистика, според која повеќе од 80% од жртвите во земјава претходно не пријавиле насилство до надлежните институции.¹⁷⁰

Во септември се појавија нови случаи на пријавено семејно насилство, поради што Основното јавно обвинителство Гевгелија поведе постапка за кривично дело за нанесена телесна повреда. Утврдено е неизвршување на судска одлука за лице кое му наштетува на својот поранешен вонбрачен партнер и не се придржува до претходна судска одлука, со која се утврдува забрана за контакт и пристапување кон својот поранешен партнер.¹⁷¹ Набргу по овој случај, сличен случај се

163 „Хелсиншки комитет: Непрофесионално постапување по 33 случаи на родово-базирано насилство во 2021“, Радио МОФ, 13 јули 2022, <https://www.radiomof.mk/helsinki-neprofesionalno-postapuvanje-po-33-sluchai-na-rodovo-bazirano-nasilstvo-vo-2021/>.

164 Жена од Гостивар, на возраст од 27 години, мајка на мало дете, пет години се соочувала и трпела семејно насилство од страна на нејзиниот поранешен партнер, и покрај соодветното пријавување во надлежните институции. Постојат шест активни кривични постапки против сторителот, кој е и полициски службеник, но патот до правдата за жртвата е неуспешен, поради свесната одлука на судот да го заштити сторителот, а не жртвата и нејзиното семејство, кои секој ден живеат под стрес и страв за својот живот. Иако Основниот суд во Гостивар изрече лесни казни што се несоодветни за сторените кривични дела, останува уште едно прашање, а тоа е фактот што истите пресуди постојано се поништуваат од страна на Апелациониот суд во Гостивар, а со тоа сторителот останува некажнет, што придонесува за секундарна виктимизација за оние што пријавуваат семејно насилство.

165 „Апелациониот суд Гостивар итно да донесе судска пресуда со која ќе ја заштити Елена Јовицоска и ќе го осуди сторителот на семејно насилство“, интернет-страница на Националната мрежа против насилство врз жени и семејно насилство, 5 август 2022, <https://glasprotivnasilstvo.org.mk/apelacioniot-sud-gostivar-itho-da-donese-sudska-presuda-so-koja-ke-ja-zashtiti-elena-jovitsoska-i-ke-go-osudi-storitelot-na-semejno-nasilstvo/>.

166 По вербална расправија, маж, кој неколку години живеел во вонбрачна заедница со жена од Неготино, извршил семејно насилство врз неа, при што повеќепати ја удирал по главата, а потоа ја турнал кон тушот. Жртвата паднала и се здобила со тешка телесна повреда од која паднала во коматозна состојба, а како последица на тоа починала.

167 „Почина жената претепана од неготинецот со кој била во вонбрачна заедница, тој ќе се гони за потешко кривично дело“, 7 август 2022, <https://www.slobodenpecat.mk/pochina-zhenata-pretepana-od-negotinecot-so-koj-bila-vo-vonbrachna-zaednica-toj-kje-se-goni-za-poteshko-krivichno-delo/>.

168 Триесет и петгодишен маж од Струмица е уапсен за семејно насилство откако со остар предмет ја нападнал својата сопруга и го повредил нивниот млад син.

169 „Струмичанец со остар предмет ја нападнал сопругата, го повредил и малолетното дете“, Фактор.мк, 7 август 2022, <https://faktor.mk/strumichanec-ja-napadnal-soprugata-so-ostar-predmet-go-povredil-i-maloletnoto-dete>.

170 „Фемицидите се производ на молкот на општеството и недовербата во институциите“, интернет-страница на ХКЧП, 8 август 2022, https://mhc.org.mk/news/femicidite-se-proizvod-na-molkot-na-opstestvoto-i-nedoverbata-vo-instituciite/?fbclid=IwAR2WJSU2o_OvyioibmCcZLNSltIA36j2SQuoybVTeargG8LCmihWiSgpiQ&fs=e&s=cl.

171 „Постапка за телесна повреда при семејно насилство во Гевгелија“, Правдико, 7 септември 2022, <https://www.pravdiko.mk/postapka-za-telesna-povreda-pri-semejno-nasilstvo-vo-gevgelija/>.

јавува и во Битола, каде што, постапувајќи по поднесена кривична пријава, Основното јавно обвинителство Битола поведе постапка против едно лице за кое постои сомневање дека ја загрозило безбедноста на неговата поранешна сопруга, со тоа што не се придржувало кон забраната за контактирање и приближување до својот поранешен партнер.¹⁷²

На 20 септември на ЕНЕР беше објавен предлог-законот за родова еднаквост. Целта на законот, според МТСП, е да обезбеди родова еднаквост во сите сфери на јавниот и на приватниот живот преку зајакнување на положбата и статусот на жените во општеството и обезбедување на еднакви можности за остварување на сите права преку унапредување на родовата еднаквост.¹⁷³

КЗСД издаде мислење со кое се утврдува сексуално вознемирување во епизода од емисија, преку сексуална објектификација на изгледот на девојката, а водителот на емисијата не постапи по наводите на барањето во законски предвидениот рок, по што КЗСД даде препорака за отстранување на конкретната епизода и јавно извинување, како и воздржување во иднина од презентирање содржини што предизвикуваат вознемирување.¹⁷⁴

Говор на омраза

Неодамна беа најавени измени во Кривичниот законик и делото „омраза врз основа на закон или ратификуван меѓународен договор“ беше додадено кај кривичните дела од омраза, согласно борбата против говорот на омраза што се става меѓу главните сегменти на билатералниот протокол што неодамна го потпишаа Скопје и Софија. Говорот на омраза нема да биде во надлежност на дипломатијата, туку само надлежните институции ќе оценуваат што се смета за говор на омраза и во такви случаи, ќе постапуваат според законот, а тоа не треба да се поврзува само со Бугарија, како што објаснија министерот за надворешни работи и министерот за правда.¹⁷⁵

ХКЧП изрази загриженост дека државното одбележување на годишнината од потпишувањето на Охридскиот договор, организирано од Владата на Република Северна Македонија, наместо да има обединувачки карактер, беше уште еден повод за ширење омраза и меѓуетничка нетолеранција. Најавата на презентерот на македонски јазик, која беше исвиркана од присутните, директно се коси со идејата за мултикултурна прослава и предизвикува омраза помеѓу етничките заедници во земјата.¹⁷⁶

172 „ОЈО Битола со постапка за загрозување на сигурноста при семејно насилство“, Правдико, 9 септември 2022, <https://www.pravdiko.mk/ojo-bitola-so-postapka-za-zagrozuvane-na-sigurnosta-pri-semejno-nasilstvo/>.

173 „Еднаквост и елиминирање на стереотипите – во подготовка на нов Закон за родова еднаквост“, Академик, 20 септември 2022, <https://akademik.mk/ednakvost-i-eliminirane-na-stereotipite-vo-podgotovka-nov-zakon-za-rodova-ednakvost/>.

174 Хелсиншкиот комитет за човекови права во јуни 2022 година, во име на девојка која побара правна помош, поднесе претставка до Комисијата за спречување и заштита од дискриминација против Сергеј Варошлија за сторено сексуално вознемирување врз основа на пол и род во областа на јавното информирање и медиумите, 22 септември 2022, https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02HcUCu1tfkfpRrQj9G5WbmEaGyWQUhN9L8m6WqmSzAbrxmmNJtzWsyUpFeViqGNbl&id=379156826110.

175 „Говорот на омраза ќе се суди само при најтешките форми“, Слободен печат, 26 јули 2022, <https://www.slobodenpecat.mk/govorot-na-omraza-kje-se-sudi-samo-pri-najtешките-formi/>.

176 „Бараме јавна осуда за ширењето меѓуетничка омраза“, интернет-страница на ХКЧП, 17 август 2022, <https://mhc.org.mk/news/barame-javna-osuda-za-shirenjeto-meguetnichka-omraza/>.

ЛГБТИ +

На средината на јули, шарена клупа во училишниот двор во Стојаково, слична на боите на виножитото, предизвика онлајн-говор на омраза и барања клупата веднаш да се пребојадиса во друга боја, по што едно лице именувано како „претседател на ЛГБТ-заедницата од Стојаково“ беше обвинето за боење на клупата, со што стана мета на онлајн-говор на омраза и повици за тепање. Директорот на училиштето потврди дека ова лице во никој случај не било поврзано со „проблематичната“ клупа со оглед на тоа што таа била насликана кога се реновирал училишниот двор, што се случило во декември 2021 година и во никој случај немала цел да ја испровоцира пошироката јавност.¹⁷⁷

Нападите против претседателот на „ЛГБТИ Јунајтед“ продолжуваат, а Националната мрежа против хомофобија и трансфобија го осуди последниот напад и побара од надлежните институции итно да го утврдат идентитетот и да го санкционираат сторителот на, како што велат, овој чин на омраза.¹⁷⁸ По постојаните акти на насилство извршени врз него, претседателот на „ЛГБТИ Јунајтед“ одржа прес-конференција пред Владата, повикувајќи ги институциите итно да дејствуваат за да ги идентификуваат одговорните за физичките напади на кои е жртва и ако не се случи тоа, тој изјави дека ќе кампува во зградата на Владата, бидејќи не се чувствува безбедно секој пат кога ќе излезе.¹⁷⁹

Вториот дел од Викендот на гордоста во Скопје се одржа од 15 до 17 септември, а главната тема на годинешниот фестивал за квир култура, уметност и теорија, чија цел беше да создаде простор за презентирање и промовирање на ненормативни форми на светоглед, беа екстатичните тела. Темата ги третира односите, идентитетските позиции, телесните стилови и сензибилитети обележани со хетеронормативни, националистички и неолиберални капиталистички контексти како квир, ексцентрични и неуспешни.¹⁸⁰

177 „Училишна шарена клупа во Стојаково предизвика навреди кон ЛГБТИ+ активист“, Радио МОФ, 13 јули 2022, <https://www.radiomof.mk/uchilishna-sharena-klupa-vo-stojakovo-predizvika-navredi-kon-lgbti-aktivist/>.

178 „Активистите бараат итна реакција за нападот на Асани од 'ЛГБТИ Јунајтед'“, Радио МОФ, 10 август 2022, <https://www.radiomof.mk/aktivistite-baraat-itna-reakcija-za-napadot-na-asani-od-lgbti-junajted/>.

179 „Ако не се казнат луѓето кои ме нападнаа ќе поставам шатор во Владата за да бидам безбеден, вели ЛГБТИ активистот Асани“, Радио МОФ, 12 септември 2022, <https://www.radiomof.mk/ako-ne-se-kaznat-lugjeto-koi-me-napadnaa-kje-postavam-shator-vo-vladata-za-da-bidam-bezbeden-veli-lgbti-aktivistot-asani/>.

180 „Вториот дел од викендот на гордоста Скопје на неколку локации од 15 до 17 септември“, Радио МОФ, 11 септември 2022, <https://www.radiomof.mk/vtoriot-del-od-vikendot-na-gordosta-skopje-na-nekolku-lokacii-od-15-do-17-septemvri/>.

Роми

Од здружението „Иницијатива за женски права од Шуто Оризари“ информираат дека една млада Ромка се соочила со директна дискриминација врз основа на раса, боја на кожа, национална и етничка припадност, поради тоа што ѝ било забрането да користи базен во одредени денови. На ова одговорија од СВР Шуто Оризари со тврдење дека не станува збор за дискриминација. Здружението, заедно со невладината организација ХЕРА, поднесоа претставка до КЗСД и до Народниот правобранител.¹⁸¹

КЗСД издаде мислење против основно училиште во Битола, при што властите имаат рок од шест месеци да спроведат мерки за намалување на сегрегацијата на ромските деца во училиштето, спроведувана преку начинот на запишување во училиштето, со што се врши индиректна дискриминација на ромските деца кои се сегрегирани врз основа на нивната етничка припадност, што е спротивно на Законот за основно образование. Имено, на родителите на неромските ученици им било дозволено да ги запишат своите деца во училишта надвор од средината во која живеат поради селективна примена на законот од страна на училиштето. Ова значеше дека училиштето де факто стана етнички сегрегирано, бидејќи на голем број деца кои не се Роми им било дозволено да се префрлат во училиштата во други области, поради што КЗСД препорача директорите на училиштата во оваа област да ги запишуваат само оние деца кои административно припаѓаат на тоа училиште, додека МОН доби инструкции да воспостави построги критериуми за запишување на децата во училиште што е надвор од нивното место на живеење.¹⁸²

Европскиот центар за правата на Ромите (ЕЦПР) извести дека локалните власти во Општина Прилеп добиле наредба да обезбедат пристап до чиста вода во двете ромски населби во Прилеп, по поднесено барање од страна на ЕЦПР, како и по одлуката на КЗСД дека постои директна дискриминација врз основа на раса, боја на кожа, етничка припадност, социјално потекло и имотен статус во делот на пристапот до стока и услуги, со оглед на тоа што овие ромски населби никогаш не биле поврзани со главниот водовод, и покрај фактот што таму подолго време живеат Роми.¹⁸³

181 Пријавена дискриминација – „Знаевте ли дека Ромите имаат право само еден ден во неделата да се капат на базен?“ Радио МОФ, 4 јули 2022, <https://www.radiomof.mk/prijavena-diskriminacija-znaevte-li-deka-romite-imaat-pravo-samo-eden-den-vo-nedelata-da-se-kapat-na-bazen/>.

182 ЕЦПР: „КЗСД му нареди на основното училиште ‘Ѓорѓи Сугарев‘ да ја прекине сегрегацијата на ромските деца“, Радио МОФ, 17 август 2022, <https://www.radiomof.mk/ERRC-kszd-mu-naredi-na-osnovното-uchilishte-gjorgji-sugarev-da-ja-prekine-segregacijata-na-romskite-deca/>.

183 „По утврдена дискриминација од КЗСД, локалната власт во Прилеп доби наредба да обезбеди питка вода за ромските населби“, Радио МОФ, 25 август 2022, <https://www.radiomof.mk/po-utvrdena-diskriminacija-od-kszd-lokalnata-vlast-vo-prilep-dobi-naredba-da-obezbedi-pitka-voda-za-romskite-naselbi/>.

